Filatelistengroep

Het Baltische Gebied

Opgericht 9 oktober 1982

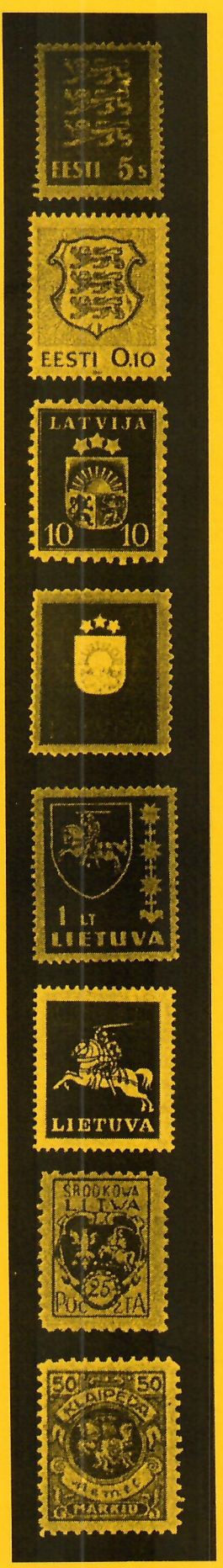

30

FILATELISTENGROEP
"HET BALTISCHE GEBIED"

Adressen en andere gegevens:

Voorzitter:
R.W. van Wijnen,
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 026 - 35 13 484

Vice-voorzitter,
tevens eindredacteur:
S. Reurich,
Bremstraat 80,
6813 EN Arnhem,
tel. 026 - 35 12 498

Secretaris, tevens
penningmeester:
A.C. de Bruin,
Ten Passeweg 10A,
8084 AN 't Harde,
tel. 0525 - 65 31 24

Veilingcommissaris:
G.A. Vogel
Wijnesteinstraat 3,
3431 EV Nieuwegein,
tel. 030 - 60 31 498.

Ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel onder nummer
V 401 573 40

Lidmaatschap:
f 30,— per jaar.
Als bijdrage voor de te maken kosten wordt van ieder lid bij toetreding *f* 10,— gevraagd naast het lidmaatschapsgeld.

Losse nummers: Losse nummers van het blad (voorzover nog voorradig) zijn bij het secretariaat verkrijgbaar voor *f* 7,50 per stuk (na nr. 20 *f* 10,—), verhoogd met de portokosten. Kopieën van oudere exemplaren, voor zover voorradig, zijn verkrijgbaar à *f* 5,— per stuk, eveneens verhoogd met de portokosten.

Betalingen op: Postgiro 324 32 51 t.n.v. Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied' te 't Harde.

Volgende bijeenkomst: zaterdag **11 oktober** in De Gentel, Genteldijk 34 te Geldermalsen. Aanvang: half elf 's ochtends.

Is uw adressering correct? Zo nee, meld dit dan aan het secretariaat.
Wij willen graag voor een correcte verzending zorg dragen!

Het Baltische Gebied,
Nr. 30, juni 1997

In dit blad zijn de volgende artikelen opgenomen:

onderwerp:	*auteur/bron:*
Ledennieuws	3
Kort verslag van de bijeenkomst van 19 april 1997	O. Petri / 3
Beste mensen	R. van Wijnen / 5
Riga - Kazachstan - Madona, 1945-1950, deel II	I. Steyn en R. Van Wijnen / 6
De postzegels van Letland, deel 9	J. Poulie / 18
Organisatie en veldpost van de Duitse marine in het Baltische gebied tijdens de Tweede Wereldoorlog, deel II	A. de Bruin / 22
De Baltische staten op zegels van de Sovjet-Unie, aanvullingen	48
De Litouwse luchtposttarieven	V. Doniela / 50
Letland: Nieuwe ontwikkelingen	R. van Wijnen / 70
Recensie	S. Reurich / 72
Ontvangen, gelezen en te lezen	R. van Wijnen / 73

LEDENNIEUWS

Kort verslag van de bijeenkomst van 19 april 1997

OLAV PETRI

Op 17 april waren 31 leden naar het kille Geldermalsen getogen, waar in een aangenaam warme ruimte de filatelie riep. De dag begon met de bekende gang langs boeken en doosjes: de jacht naar iets interessants. En dan was er nog de tafel met veilingkavels, georganiseerd door de heer Gerrit Vogel.

Opening

Om 11.15 begon voorzitter Ruud van Wijnen toch maar aan het officiële deel en opende de bijeenkomst met allen hartelijk welkom te heten, in het bijzonder de heer Gerhard Hahne uit Duitsland, die een aantal exemplaren had meegebracht van zijn interessante boek over inflatie en postgeschiedenis van het Litouws-Poolse grensgebied. Rijk geïllustreerd, tariefoverzichten enzovoort (recensie elders in dit blad!).

Bericht van verhindering was ontvangen van de heren Leenstra, Steyn, van Ooyen, Speeckaart, Hamoen en Boot. Vervolgens herdachten de aanwezigen twee overledenen, de heren Bossen en Volland. De heer Bossen kenden wij niet in persoon, aangezien hij de bijeenkomsten nooit bezocht. De heer Volland kenden wij allen. Hij was erg actief in onze vereniging en speelde onder andere een rol in het organiseren van reizen, al dan niet met filatelistisch oogmerk. Hij behoorde tot de eerste leden van onze studiegroep.

Secretaris-penningmeester

Bankier-van-de-dag werd de heer Goebel, die de zorg voor het innen van koffie- en lunchgeld op zich nam, waarvoor onze dank.

De secretaris-penningmeester stelde vervolgens enkele punten aan de orde, die geen discussie opriepen. Zo kreeg hij — 'vanzelfsprekend', zoals men zei — goedkeuring voor het declareren van 25 cent per kilometer wegens reizen naar het LOG e.d. Ook het gebruik van acceptgiro's voor het innen van ledengeld was een zaak die hij mag regelen zoals hem het beste lijkt.
Tot slot kon hij meedelen dat nummer 40 een jubileumnummer zal worden. Wie nu al blij naar de brievenbus kijkt, sorry, er is een aanzienlijke hoeveelheid geduld nodig!

Rondvraag

Tijdens de rondvraag, waar haast niemand gebruik van maakte om toch vooral snel weer te kunnen overgaan tot het eigenlijke zegelen, bleek dat de EFÜR, een eerst Zweedse en nu Estische vereniging van Estlandverzamelaars nogal onduidelijk omgaat met het verstrekken van informatie over haar wijze van werken. Van de aanwezigen konden de heren Menzen en Lübbering het een en ander vertellen, waar uw notulant het volgende van kon noteren:
De Zweedse EFÜR is opgegaan in de

Estische IEPS. Er gold een entreegeld van DM 5. Publicaties worden afzonderlijk in rekening gebracht. Van een soort mededelingenblad of zo ontbreekt ieder spoor. Er moet in Estland gedacht zijn dat men buitenlandse clubs en groupe lid kon laten worden. Zoiets is echter niet conform de wetten van bijvoorbeeld Duitsland.
De heer Hahne licht nog toe dat hij in zijn bovengenoemde publicatie ook aandacht besteedt aan de positie van de gewone mensen in het betreffende gebied en de problemen die zij ontmoetten als zij een brief wilden verzenden.

Voor wie het nog niet weet: de volgende bijeenkomst is op 11 oktober 1997.

Voordracht 'Tentoonstellingen'
Ruud van Wijnen en André de Bruin lieten dia's zien van de bladen die zij voor een expositie hebben ingeleverd en gaven commentaar zoals juryleden dat wel geven. Grote nadruk legt een jury op de lijnen die moeten bestaan tussen het getoonde en het *overzichtsplan* waar een expositie mee begint. André bracht zijn plan op één blad onder; Ruud spreidde het over drie bladen. Het plan moet duidelijk puntsgewijs een beeld geven van wat de verzamelaar heeft bedoeld, wat hij wil tonen.
De indeling van de bladen zelf toonde ook verschillen. André gaf subtiel in de kop aan 'waar' men zich bevindt in het 'verhaal'. Ruud verwerkt deze aanwijzingen in zijn commentaar.
De neiging alles te vertellen zal men moeten bedwingen. Wat de leek met het blote oog ziet in een stempel, hoeft niet integraal in de tekst herhaald te worden.
Wat betreft de hoogte waarop poststukken worden bevestigd op het blad, geldt de waarschuwing: 'Pas op voor het waslijneffect!' Dus niet alle stukken op dezelfde hoogte bevestigen. Het formaat blad is iets afwijkend van ons A4. De bladen worden in plastic hoezen aangeleverd en in de kaders bevestigd. Dat is ook hard nodig, want kaders worden niet liefdevol dagelijks afgestoft door het bondsbestuur.

Wie mocht denken dat dit een droog expobetoog werd, heeft het mis, want alle bladen waren gevuld met interessant materiaal. De beeldkwaliteit van de getoonde dia's vertoonde een hoge correlatie met de bewolkingsgraad op de uren dat de dia's werden gemaakt. Volgens schrijver dezes moet het toch een grotendeels zonnige dag geweest zijn.

BESTE MENSEN...

Lang verwacht en vaak verzucht, maar in dit nummer eindelijk een bijdrage over Litouwen. Het komt van ver, Australië, en van de hand van een gerenommeerd filatelist, dr. Doniela. Hij presenteert een overzicht van de Litouwse luchtposttarieven. Nog tijdens het opmaken van zijn artikel ontvingen we een belangrijke aanvulling van dr. Doniela. Kortom: actueel, origineel en boeiend...

Uw bestuur én redactie speuren constant naar auteurs en daardoor beschikken we inmiddels over een aantal corresponderende leden van formaat. Ook in het volgende nummer zult u van hen bijdragen aantreffen. 'Zelf' kunnen we er ook iets van: André de Bruin vervolgt zijn studie over de organisatie en veldpost van de Duitse marine in het Baltische gebied tijdens de Tweede Wereldoorlog en ondergetekende rondt met Ivo Steyn het verhaal 'Riga — Kazachstan — Madona, 1945-1950' af. Laatstelijk was uw voorzitter weer in Riga en wijde omgeving. Te voet, per trolley, tram en taxi doorkruiste hij de stad. De camera was mee en de opnamen zijn mooi; in het volgende nummer...

Als gewoonlijk treft u ook ditmaal een reeks vaste rubrieken aan; met enige nadruk wil ik u weer attenderen op de recensies van andere filatelistische bladen. Ook daar valt veel leesplezier en kennis te halen; tegen onkostenvergoeding te bevragen bij de secretaris.

Natuurlijk viel het u direct op: dit is het 30e nummer van ons blad. Uw bestuur heeft, zoals altijd in bosrijke omgeving, lang overlegd over een cadeau i.v.m. dit jubileum. Doch de stemmen staakten over dit onderwerp. Weest u echter gerust: verder vergaderde uw bestuur eendrachtig over het vele wel en weinige wee.

Iedereen prettige vakantie gewenst én veel leesplezier.

Ruud van Wijnen

RIGA - KAZACHSTAN - MADONA, 1945-1950 — Deel 2

IVO STEYN
RUUD VAN WIJNEN

De eerste aflevering van dit stuk, geplaatst in nr. 29, verhaalde over Andrejs Docītim uit Madona, die op 27 december 1944 door de Sovjets werd gearresteerd en naar Kazachstan gedeporteerd. We begonnen aan de beschrijving van de zestien poststukken die hij naar huis stuurde. Daar gaan we in deze tweede aflevering mee door.
Maar we beginnen met twee kleine rechtzettingen op aflevering 1:
— De hoofdpersoon heet niet Andrejs Docīti*m*, niet Andrejs Docīti*s*.
— De eerste brief werd geschreven op 19 september 1946 en afgestempeld op 28 september, niet op 19 december en 28 december.

Frankering

Twee briefkaarten (uit 1947) met ingedrukt zegel werden voor 20 kopeken verzonden, op twee andere (uit 1949) moest vijf kopeken worden bijgefrankeerd (afbeelding 6).

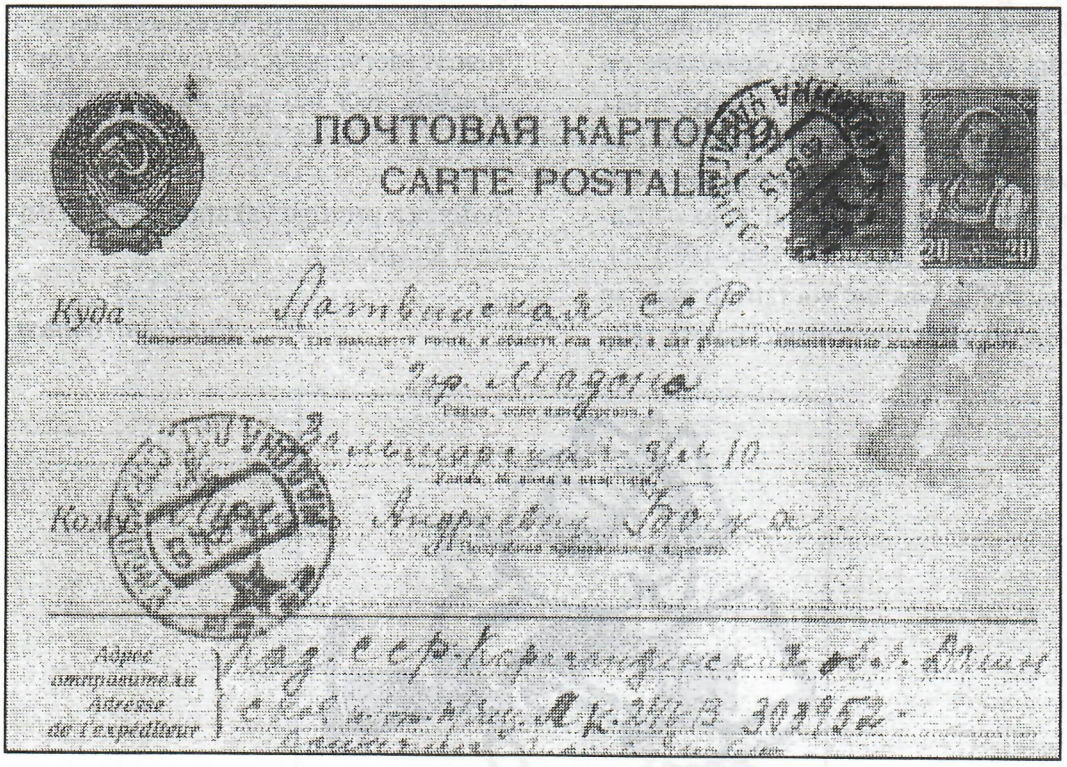

♦ Afbeelding 6: Briefkaart uit Dolinka, 26-5-1949 naar Madona, 6-6-1949

Op drie brieven plakte Andrejs een zegel van 30 kopeken; twee brieven (december 1949 en mei 1950) kostten hem 40 kopeken. Zeven maal verzond Andrejs zijn brief ongefrankeerd; dat gaf kennelijk geen problemen in Kazachstan. Op de eerste twee brieven (einde '46 en begin '47) werd geen strafport geheven, maar op latere brieven verschijnt het Letse, tweetalige Piemaksat/ Doplatit-stempel (afbeelding 7).

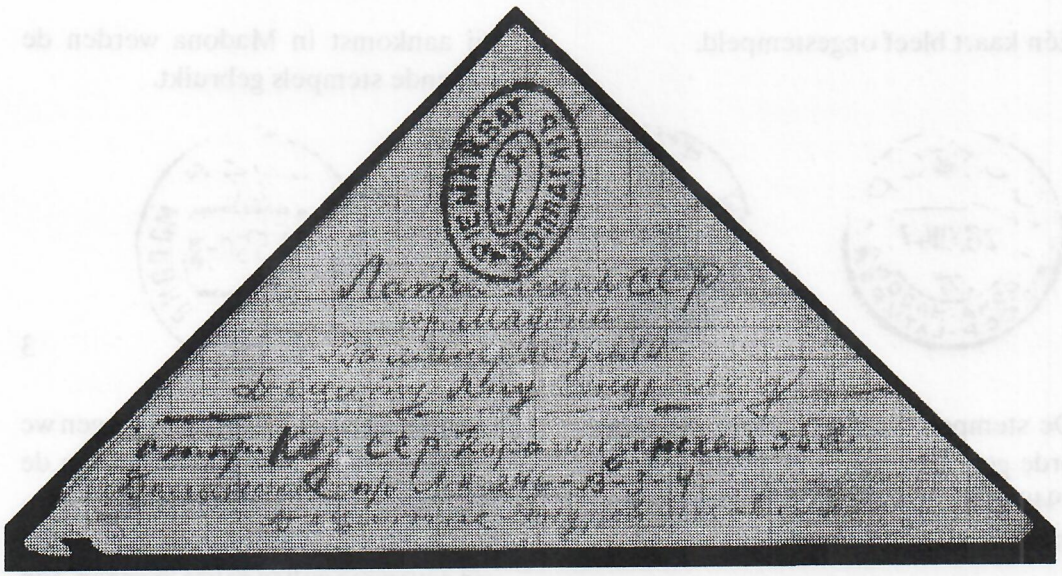

◆ Afbeelding 7: Ongefrankeerd verzonden op 27 maart 1950. In Letland voorzien van een strafportstempel, in dit geval overigens zonder het te betalen bedrag

De dagtekeningstempels

Op de zestien brieven en kaarten kunnen drie verschillende stempels van Dalenka (de Kazakse naam) of Dolinka (de Russische naam voor.

1

ДОЛИНКА КАРАГАНД
* DALENKA *

2

СССР
ДАЛИНКА КАРАГАНД
ОБЛ. DOLINKA

3

СССР
ДОЛИНКА
КАРАГАНД ОБЛ.

1	2	3
28-9-1946	? febr. 1947 (2×)	24-1-1949
2-7-1947	? nov. 1947	26-5-1949
20-8-1947		? jun. 1949
19-3-1948		2-12-1949
15-5-1948		27-3-1950
		15-5-1950

Eén kaart bleef ongestempeld.

1

2

Bij aankomst in Madona werden de volgende stempels gebruikt.

3

De stempels werden 'keurig' op volgorde gebruikt: type 1 in de jaren 1946-1948 (8×), type 2 in 1949 (4×) en éénmalig type 3 op 30 mei 1950.

Twee brieven kregen geen aankomststempel; één stempel is onleesbaar.

Opvallend is toch wel dat geen enkel transitstempel werd gezet, terwijl het Karagand-gebied en Madona bepaald niet naast elkaar liggen. Aangenomen mag worden dat de post via Moskou en Riga werd vervoerd, maar geen enkel bewijs daarvan in de vorm van afstempelingen.

Censuur

Dat post aan en van gevangenen in de kampen werd gecensureerd, mogen we wel aannemen. Het postverkeer in de Sovjetunie was daar in zijn algemeenheid al niet vrij van; brieven en kaarten van gevangen zullen zeker 'gelezen' zijn door censoren.
Over het algemeen vinden we op kamppost nauwelijks censuurstempels. Des te verrassender dus dat op één na alle poststukken van Dolinka naar Madona censuurstempels dragen. Tenminste, ik neem aan dat de grote gestempelde cyrillische letters door censoren zijn gezet (afbeelding 8). De grotere stempels hebben een hoogte van 29 mm, de twee kleinere meten ca. 25 mm. Ten aanzien van één stempel is over de status geen enkele twijfel mogelijk: ПЕНЗОР N° 3, ofwel CENSOR N° 3.

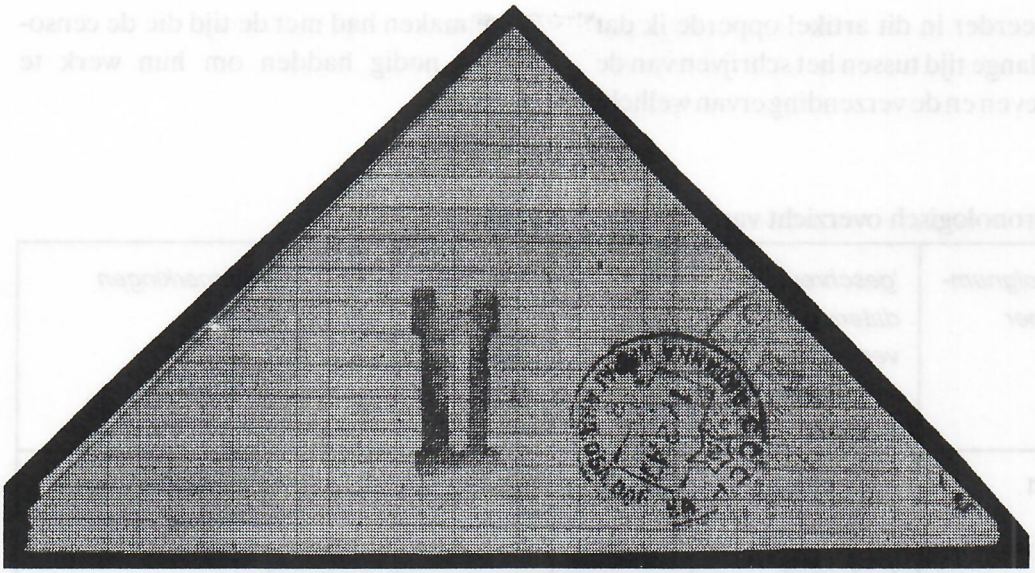

♦ Afbeelding 8: Brief van Dolinka naar Madona, februari 1947. Censuurstempel Д

Onderstaand overzichtje (afbeelding 9) geeft de censuurstempels in de volgorde waarin ze aangetroffen worden op de poststukken; het getal eronder geeft aan hoe vaak de betreffende letter voorkomt. Het Д-stempel werd gebruikt op de vijf eerste brieven (september 1946-augustus 1947) en later nog één maal. Het achthoekige stempel stamt van eind november/begin december 1947. In het gebruik van de overige stempels valt geen systematiek te ontdekken.

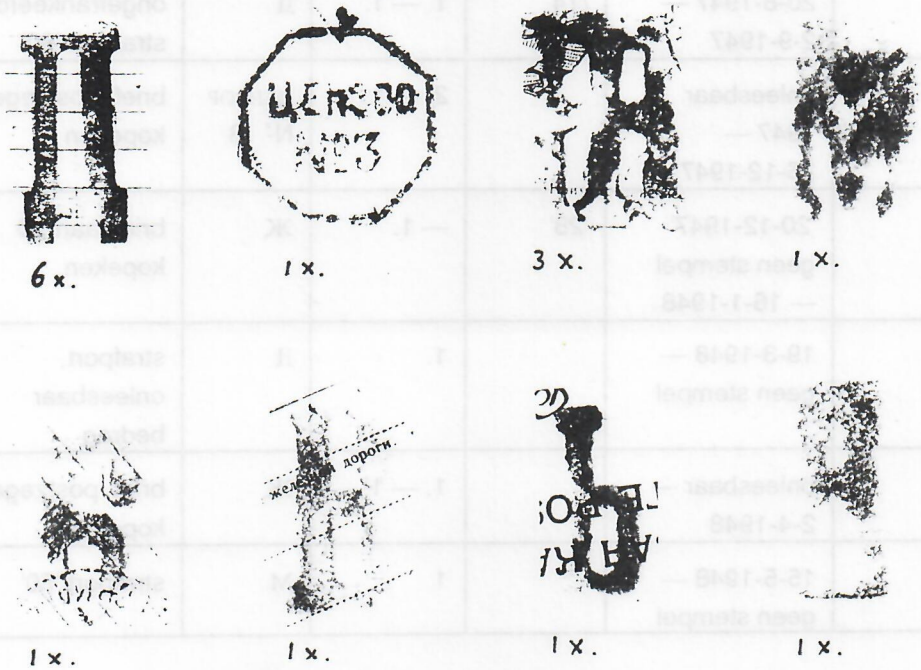

♦ Afbeelding 9

Al eerder in dit artikel opperde ik dat de lange tijd tussen het schrijven van de brieven en de verzending ervan wellicht te maken had met de tijd die de censoren nodig hadden om hun werk te doen.

Chronologisch overzicht van de correspondentie

volgnummer	*'geschreven' datering, resp. vertrekstempel — aankomststempel*		*stempeltype Dol. — Mad.*	*censuur*	*opmerkingen*
1.	'19-9-1946' 28-9-1946 — 9-10-1946	'21'/12	1. — 1.	Д	ongefrankeerd, geen strafport
2.	'19-1-1947' 1?-2-1947 — 23-2-1947	'36'/	2. — 1.	Д	ongefrankeerd, geen strafport
3.	'29-1-1947' onleesbaar — 22-2-1947	'25'/	2. — 1.	Д	briefkaart 20 kopeken
4.	2-7-1947 — 14-7-1947	/13	1. — 1.	Д	postwaardebrief 30 kopeken
5.	20-8-1947 — 2-9-1947	/14	1. — 1.	Д	ongefrankeerd, strafport '60'
6.	onleesbaar 1947 — 26-12-1947		2. — 1.	ЦЕНЗОР N° 3	brief, postzegel 30 kopeken
7.	'20-12-1947' geen stempel — 16-1-1948	'28'	— 1.	Ж	briefkaart 20 kopeken
8.	19-3-1948 — geen stempel		1.	Д	strafport, onleesbaar bedrag
9.	onleesbaar — 2-4-1948		1. — 1.	Ж	brief, postzegel 30 kopeken
10.	15-5-1948 — geen stempel		1.	М	strafport '60'

volgnummer	*'geschreven' datering, resp. vertrekstempel — aankomststempel*		*stempeltype Dol. — Mad.*	*censuur*	*opmerkingen*
11.	'31-12-1948' 24-1-1949 — 10-2-1949	'42'/18	3. — 2.	Б	△ strafport, geen bedrag aangegeven
12.	'19-5-1949' 26-5-1949 — 6-6-1949	'19'/12	3. — 2.	Н	briefkaart 20 + 5 kopeken
13.	'9-7-1949' onleesbaar — 29-7-1949	'21'/	3. — 2.	Ч ?	briefkaart 20 kopeken; zegel afgevallen
14.	'20-11-1949' 2-12-1949 — 5-12-1949	'26'/14	3. — 2.	Ж	△ zegel 40 kopeken (afbeelding 10)
15.	'8-3-1950' 27-3-1950 — geen stempel		3.	geen	△ strafport, geen bedrag aangegeven
16.	15-5-1950 — 30-5-1950	/15	3. — 3.	Я	zegel 40 kopeken

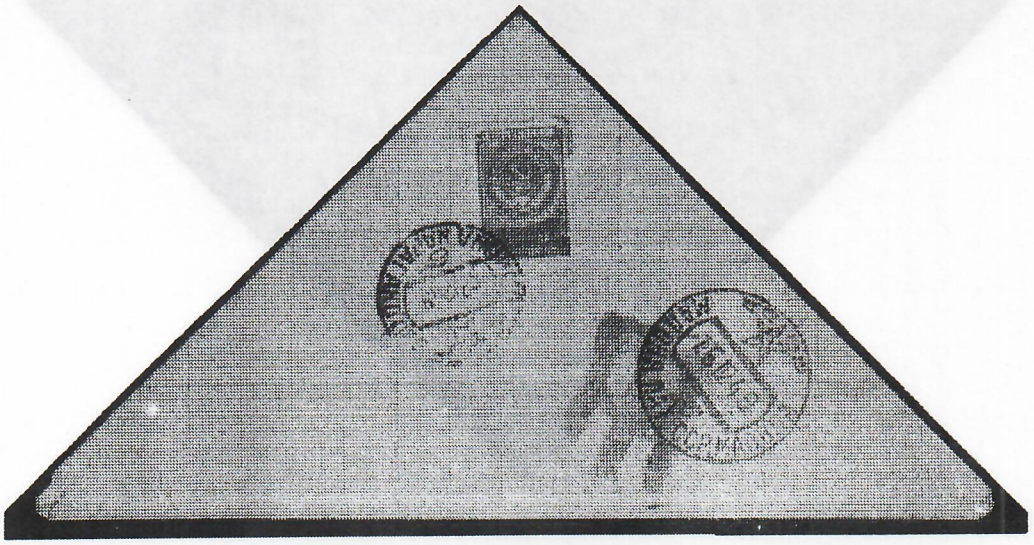

♦ Afbeelding 10: Brief nr. 14. Geschreven op 20 november 1949, verzonden op 2 december. Aankomst op 15 december 1949. 26 dagen tussen schrijven en aankomst, 14 dagen onderweg. Gefrankeerd met 40 kopeken

De frequentie

16 brieven tussen september 1946 en mei 1950. Te weinig (in de wetenschap dat (lang?) niet alle post bewaard is gebleven) om iets te kunnen vaststellen over het aantal brieven dat Andrejs mocht verzenden.
Toch een blik op de lijst, om te bezien of enige brieven kort na elkaar werden verzonden of aankwamen.
In februari 1947 ontving de familie twee brieven die 10 dagen na elkaar werden geschreven. Tweemaal was er post binnen een maand: december 1947-januari 1948 en juni-juli 1949. Ten aanzien van het aantal brieven dat was toegestaan, golden kennelijk geen beperkingen. Docītim had een 'milde' straf, omdat hij niet was veroordeeld wegens landverraad, zoals zo vele anderen.

Tot slot

Dit artikel is geschreven om een weinig bekend deel van de Baltische postgeschiedenis onder de aandacht te brengen. Het kan een aansporing zijn om verder te zoeken, om meer te weten te komen over een verhaal dat nog lang niet volledig verteld is.

Poststukken zijn lastig te vinden, maar u weet nu waarop u moet letten. De jaren na de oorlog (1945-±1950/'54) en de adressering van de afzender vormen belangrijke aanwijzingen. Twee voorbeelden: brieven uit de regio Irkoetsk. De eerste op 4 augustus 1945 verzonden uit КАЧУГ ИРК. ОБЛ.= Katsjoeg, Irk. obl., naar Tallinn, aankomst 20 september 1945 (afbeelding 11*a* en *b*). De tweede van ТАЙШЕТ ИРКУТСК ОБЛ.= Taisjet, Irkoetsk obl., naar Riga (afbeelding 12*a* en *b*).

a

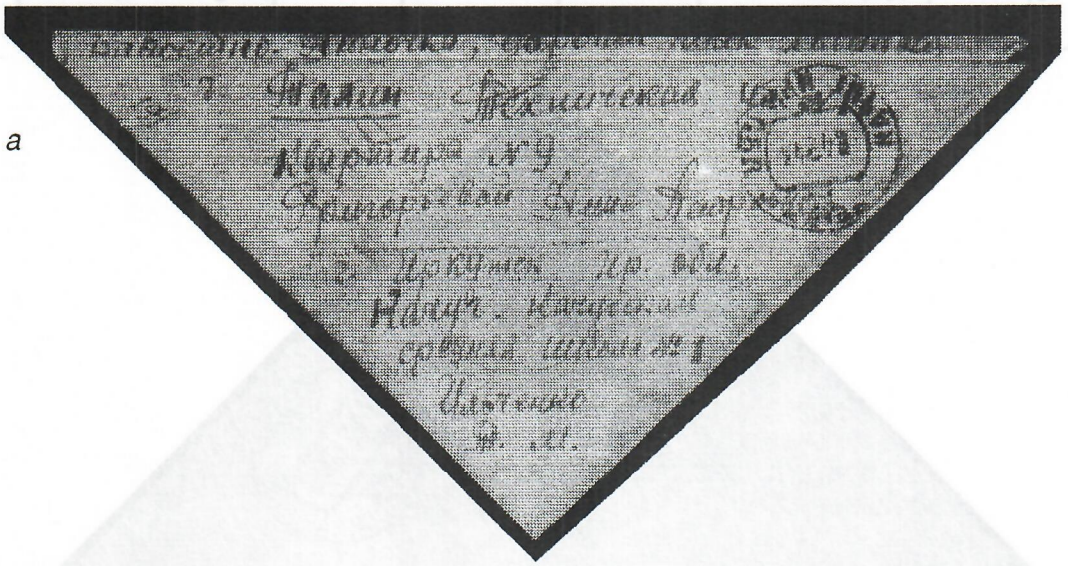

b

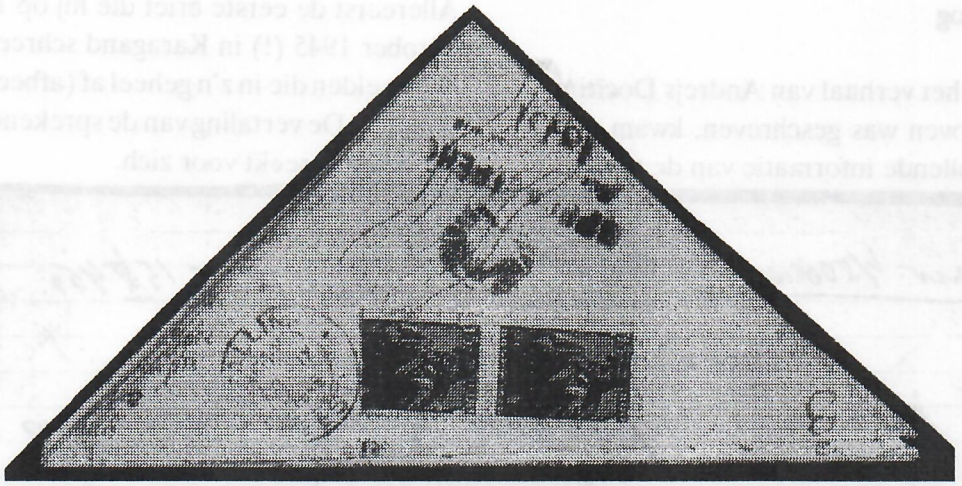

♦ Afbeelding 11: In het adres van de afzender zien we 'Midden-School Nr. 1'. Misschien betrof het hier een evacué?

a

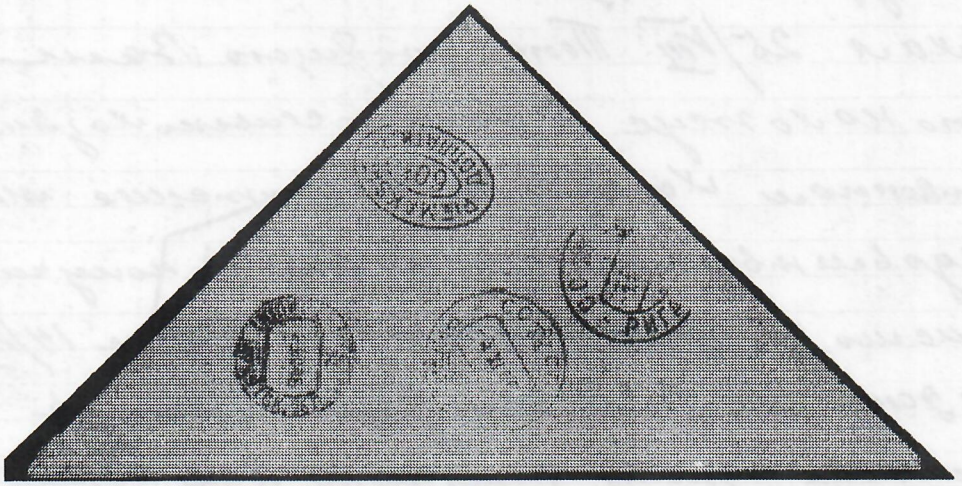

b

♦ Afbeelding 12: Brief uit Taisjet (oblast Irkoetsk) naar Riga, 23 oktober - 1/3 november 1946. Portstempel met 60 kopeken in het stempel

Epiloog

Toen het verhaal van Andrejs Docītim hierboven was geschreven, kwam nog aanvullende informatie van de familie. Allereerst de eerste brief die hij op 15 oktober 1945 (!) in Karagand schreef. We beelden die in z'n geheel af (afbeelding 13). De vertaling van de sprekendste delen spreekt voor zich.

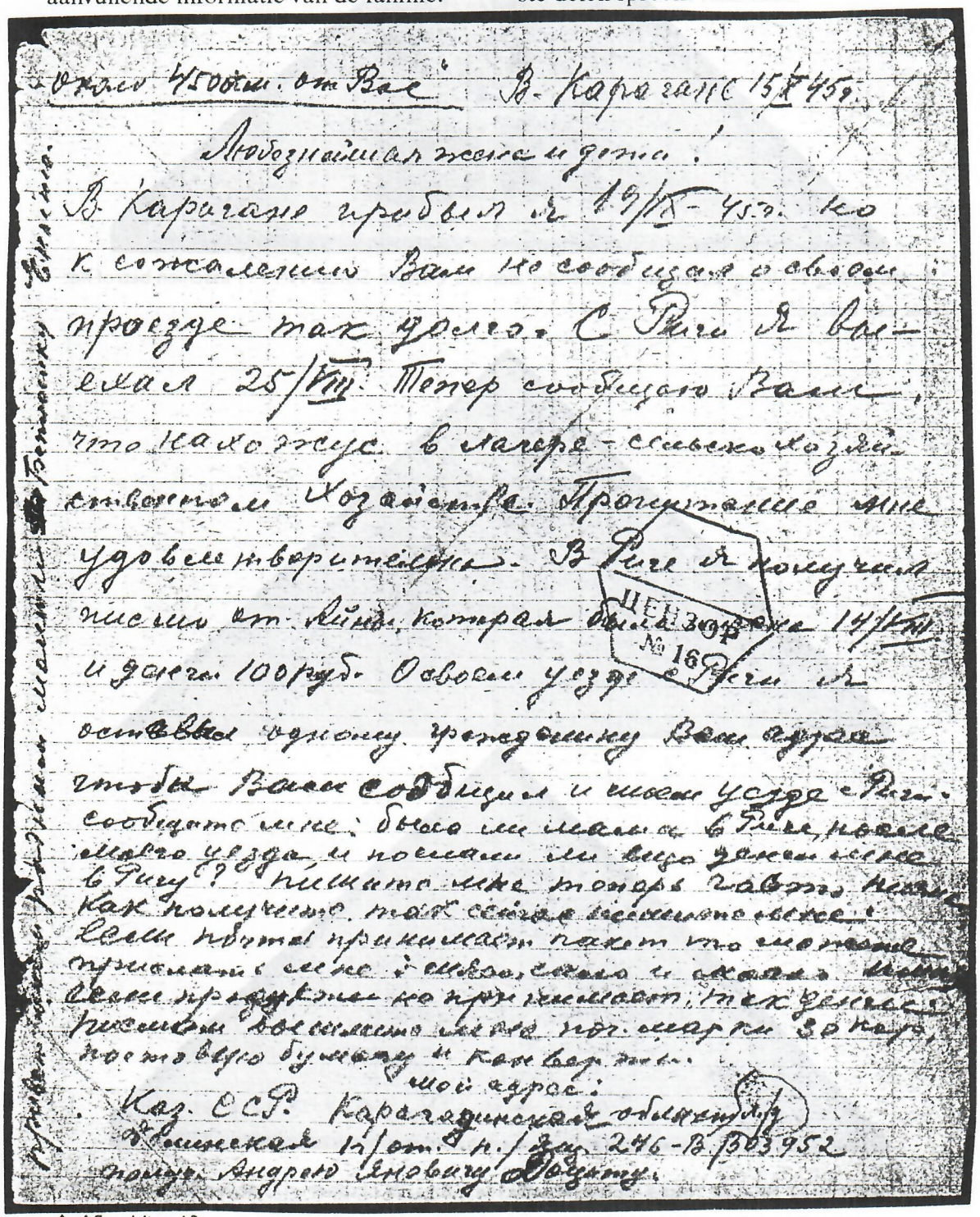

Ответ 4500км. от Вас. В. Караганде 15/X 45г.

Необходимая телеграмма!

В Караганде прибыл 12/X-45г. Но к сожалению Вам не сообщал о своем проезде так долго. С Риги я выехал 25/VIII. Теперь сообщаю Вам, что нахожусь в лагере - семьсот пятьдесят километров Караганды. Продуктами мне удовлетворительно. В Риге я получил письмо от Лили, которая выехала 14/VIII и дала 100 руб. О своем уезде в Ригу я оставил одному приятелю Вам адрес чтобы Вам сообщил и чтобы уезда с Риги сообщили мне. Было ли письмо в Риге, после моего уезда и послали ли Вы мое заявление в Ригу? Напишите мне теперь Вам, как получено, так сейчас беспокоюсь. Вам нужно прислать посылку, то напишите, что нужно, сейчас я свободно и сразу вышлю. Сейчас приступаю ко приготовлению, так как письмо восемьсот километров, поэтому буду ждать и как вер...

Мой адрес:

Каз. ССР. Карагандинская область
Джезказган п/отд. п.я. Дж. 246-Б 303952
Докиту Андрею Янович

◆ Afbeelding 13

Ongeveer 4500 km van jullie. In Karagand, 15.X.45

Lieve vrouw en kinderen,
In Karagand ben ik op 19.IX.45 aangekomen...
...
Op 25.VIII uit Riga vertrokken...
Ik bevind me in een landbouwkamp. Het eten is bevredigend.
...
Vanaf nu schrijf ik vaker brieven. Als jullie ze ontvangen, schrijf dan direct terug. Als de post aanneemt, stuur dan vlees, spek, boter. Zo niet, dan geld. Stuur ook postzegels van 30 k, postpapier en enveloppen.
met adres:
...

Nadere mededelingen van zijn familie maken ook duidelijk dat Docītim tijdens zijn verblijf in Karagand in één en hetzelfde kamp bleef. Daar werkte hij voornamelijk in de koeienstal en de graanopslag — zeker niet de slechtste plek.

Tenslotte werd Docītim op 27 december 1952 vrijgelaten en mocht hij terugkeren naar Madona; hem restten nog drie jaar gemis van burgerrechten (afbeelding 14) en verbeurdverklaring van zijn bezit.

СССР
МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
4-АЕ
СПРАВКА № 026905
Выдана гражданину (ке)
1892 года рождения, уроженцу (ке)
гражданство (подданство)
национальность
осужденному (ой)
к лишению свободы на
лет с поражением в правах на
года, имеющему (ей) в прошлом судимость
С применением
Освобожден (на)
1952 г. и следует к избранному месту жительства
(город, село, обл., район, область)
до ст.
жел. дороги.
Начальник лагеря
Нач. ОП

◆ Afbeelding 14: Document van het Sovjetministerie van Binnenlandse Zaken betreffende de vrijlating van Andrejs Docītim

De tijden veranderen... De Sovjetunie valt uiteen; de Letse republiek herrijst. Docītim kan gerehabiliteerd worden; dat gebeurt volgens de wet van 3 augustus 1990 (afbeelding 15): 'die zich van 27 december 1944 tot en met 27 december 1952 in het gevang bevond.'

REABILITĀCIJAS APLIECĪBA

Andrejs Jāņa d. D O C Ī T I S
(vārds, tēvvārds, uzvārds)

dzimis 1889.gadā, Madonas apr. Mārcienas pagastā
(dzimšanas gads, datums un vieta)

līdz arestam dzīvoja Madonas stacijā

ir reabilitēts(-ta) saskaņā ar Latvijas Republikas 1990. gada 3. augusta likumu «Par nelikumīgi represēto personu reabilitāciju».

ZIŅAS PAR NELIKUMĪGAJĀM REPRESIJĀM

Andreju Jāņa d. D O C Ī T I arestēja
(vārds, tēvvārds, uzvārds)

Latvijas dzelzceļa VDTK transporta daļa
(iestāde, kas izdarījusi arestu)

19 44 gada 27.decembrī

Notiesāja Latvijas dzelzceļa kara tribunāls
(tiesas vai ārpustiesas iestāde)

19 45 gada 10.martā

saskaņā ar KPFSR kriminālkodeksa (1926. gada redakcijā) 58-3

pantu par sazināšanos kontrrevolucionāros nolūkos ar ārvalsti
(kriminālkodeksa panta saturs)

ar brīvības atņemšanu uz 8 gadiem, tiesību atņemšanu uz 3 gadiem ar
(ar, bez)

mantas konfiskāciju (-jas).

(lietas pārskatītāja iestāde)

Ieslodzījumā atradās Karagandas apgabalā, Karlagā
(republika, apgabals, rajons)

no 19 44 gada 27.decembra līdz 19 57 gada 27.decembrim ieskaitot;
(republika, apgabals, rajons)

♦ Afbeelding 15: De officiële rehabilitatie van Andrejs Docītim

Summary

I. Steyn & R. van Wijnen, *Riga — Kazakhstan — Madona. 1945-1950*
Andrejs Docītim was one of many Latvians arrested after the Soviet reconquest of Latvia in 1944-45 for relatively innocent 'crimes'. He was deported to a concentration camp near Karaganda in Kazakhstan, where he spend several years. In this article, 16 of the letters he wrote from that camp to his relatives back in Latvia are examined.
Little is known for sure about postal procedures in Soviet camps. Docītim appeared to have enjoyed relative freedom of correspondence. The letters usually arrived after considerable delay, and most bear a large single letter, presumably indicative of censorship, while one letter bears an explicit censor mark 'TSENZOR No. 3' in an octagon.

Docītim usually gave his address on these letters as 'Kazakh SSR, Karaganda province, Dolinka post office, P.O. Box L.K. 246-V, 303952'. Dolinka (Kazakh name Dalenka) was probably the village with a post office nearest to the camp complex, while the use of a P.O. Box number as fictive address is common for both camps and military installations.
The abbreviation 'L.K.' almost certainly stands for 'lagernyi kompleks' or 'camp complex', while the '246-V' refers to a particular section of the huge Karaganda camp complex. The six-digit number, finally, is probably Docītim's prisoner number.

The letters and postcards are not always franked and there are indications that Docītim did not always have access to stamps. Such items were delivered to the addressee with the usual 'Postage Due' markings, although two early letters appear to have escaped that fate.

The postmarks, both of Dolinka/Dalenka in Kazakhstan and of Madona in Latvia are unremarkable. But the chilling aspect of this correspondence is the fact that Docītim was just one of approximately 440,000 persons deported from the Baltic states during 1945-1955...

DE POSTZEGELS VAN LETLAND
DEEL 9

JAN POULIE

XVIII. Letland nr. 63 t/m 66

In Augustus 1920 verscheen nog een derde serie weldadigheidszegels met toeslag ten gunste van het Roode Kruis.

Afb. 126

De waarden, teekening en kleuren zijn gelijk aan de zegels nr. 55 t/m 58. De zegels van deze achttiende Letsche uitgifte zijn getand 11½. Deze uitgifte is gedrukt op de blanco achterzijde van nog niet voltooide 5 Roebelbiljetten van de Rigasche Arbeiders en Soldatenraad (zie afb. 67 Letland XI). Bij het bedrukken der achterzijde van deze aan één zijde voltooide biljetten is er geen acht op geslagen, dat de vellen van deze biljetten op dezelfde wijze werden bedrukt. Tengevolge hiervan vertoont een deel der oplage de tekst aan de bedrukte zijde van boven naar beneden (afb 126) en een ander deel van beneden naar boven (afb. 127).

Afb. 127

Watermerk: omlijnde zesstralige ster.
Het papier is tamelijk stevig. Zegels op dunner papier zijn niet bekend.
Op blokken van 8 of 12 zegels kan aan de achterzijde een volledig bankbiljet voorkomen.
De oplage van deze derde Letsche weldadigheidsuitgifte bedraagt ca. 178.000 stuks voor de kap. waarden en ca. 150.000 stuks voor het 1 rbl. zegel. Later, in Mei 1921 zijn van deze uitgifte ca. 8000 stuks overdrukt. Er bestaan dus ca. 170.000 resp. ca. 142.000 stuks zonder opdruk.
De zegels van deze uitgifte bestaan niet ongetand.
Zegels met spiegeldruk ('Abklatsch') van het middenstuk, vindt men bij de 20 kap. dezer uitgifte.

De plaatfouten zijn in hoofdzaak gelijk aan de fouten, voorkomende bij de zegels der eerste Letsche weldadigheidsuitgifte.
Bij de 40 kap. vindt men zegels met verschoven middenstuk. Zegels met versmeerden druk (donkergrijze kleur) vindt men bij de 1 rbl. Tandingafwijkingen komen voor bij alle waarden volgens onderstaande opstelling:

Afb. 128*a* Afb. 128*b*

— 50 kap. bovenvelrand ongetand;
— 20 kap., 50 kap. en 1 rbl. benedenvelrand ongetand;
— 40 kap., 50 kap. en 1 rbl. horizontaal ongetand (afb. 128*b*);
— 50 kap. bovenvelrand en eenmaal horizontaal ongetand;
— 50 kap. benedenvelrand en eenmaal horizontaal ongetand;
— 50 kap. tweemaal horizontaal ongetand (afb. 129);
— 20 kap. verticaal dubbel getand;
— 40 kap. en 50 kap. horizontaal dubbel getand.

Tenslotte bestaan nog verticale paren, waarbij horizontaal tusschen twee zegels een deel der tanding ontbreekt (afb. 128*a*).

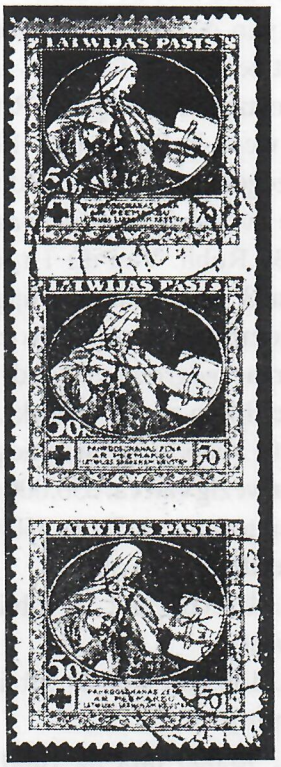

Afb. 129

Vervalschingen zijn mij van deze uitgifte niet bekend. Voor de proefdrukken verwijs ik U naar mijn artikel Letland XVI.

Er is te catalogiseeren:
— nr. 63: 20 kap. (30) bruin en rood (achterzijde 5 Roebelbiljetten Arbeiders en Soldatenraad);
— nr. 64: 40 kap. (55) blauw en rood (achterzijde 5 Roebelbiljetten Arbeiders en Soldatenraad);
— nr. 65: 50 kap. (70) groen en rood (achterzijde 5 Roebelbiljetten Arbeiders en Soldatenraad);
— nr. 66: 1 rbl. (1.30) donkergrijs en rood (achterzijde 5 Roebelbiljetten Arbeiders en Soldatenraad).

XIX. Letland nr. 67 t/m 69

In verband met de waardevermindering van de Letsche Roebel en het feit, dat de hoogste waarde van de Letsche postzegels slechts 5 Roebel bedroeg, werd in September 1920 het 1 roebelzegel (nr. 39) der elfde Letsche uitgifte overdrukt met de waarden 10, 20 en 30 Rubli. Van dit 1 roebelzegel bestaan 3 hoofdtinten: olijfgroen en vermiljoenrood; smaragdgroen en karmijn; smaragdgroen en rood.
Al deze tinten zijn overdrukt.
Van dit 1 roebelzegel was nog een restant aanwezig van ca. 650.000 stuks (alle tinten tezamen). Deze 650.000 stuks zijn overdrukt als volgt:

— ca. 425.000 met 10 rubli (opdruk zwart);
— ca. 150.000 met 20 rubli (opdruk bruin);
— ca. 75.000 met 30 rubli (opdruk blauw).

Van de 10 roebel overdruk zijn tenslotte ca. 200.000 stuks wederom onverkocht gebleven, welke in April 1921 nogmaals zijn overdrukt met *Desmit Rubli.* Uiteindelijk bestaan van de 10 roebelopdruk dus slechts ca. 225.000 stuks.
Deze opdrukzegels bestaan, evenals dit met het zegel zonder overdruk het geval is, met rechtstaanden, alsmede met kopstaanden bankbiljetdruk. Voor bijzonderheden hieromtrent zie Letland XI.

Omdat men bang was, dat deze eenvoudige overdruk ten nadeele van de Letsche Posterijen zou worden nagemaakt, mochten deze opdrukken ingevolge een besluit der Postdirectie slechts door postambtenaren worden opgeplakt en niet rechtstreeks aan het publiek worden verkocht. In verband hiermede zijn ook zegels, die eigenlijk tot drukuitschot behooren, door de Posterijen zelf gebruikt (afb. 130). Later zijn echter toch groote hoeveelheden ongebruikte postzegels in handen van het publiek gekomen.
Ondanks de hooge nominale waarde is de handelswaarde van gebruikte en ongebruikte zegels gelijk. Dit is een gevolg van het feit, dat tengevolge van de postvoorschriften, de zegels behalve door stempels, bovendien veelal tevens onbruikbaar werden gemaakt door een knip van een schaar. Ook het zegel van afb. 130 is op een dergelijke wijze behandeld.

Afb. 130

Afb. 131

De ook bij het onoverdrukte zegel voorkomende exemplaren met een duidelijken afdruk ('Abklatsch') van de omranding, vindt men bij deze overdrukte zegels terug. Voorts vindt men zegels met een afdruk van den opdruk. Deze 'Abklatsch' bevindt zich echter op de gom en gaat bij het afweeken der zegels dus verloren, dit in tegenstelling met den afdruk van de groene voorzij-

de, welke zich onder de gom bevindt en na evtl. afweeken of afwasschen der zegels blijft (zie afb. 71, Letland XI). Afwijkingen, zooals verschoven middenstuk, plaatfouten enz. vindt men vanzelfsprekend ook bij deze overdrukte zegels terug (afb. 131).
Alle tandingafwijkingen der onoverdrukte 1 roebel vindt men echter niet terug bij de overdrukken. Onderstaande tandingafwijkingen zijn in mijn bezit:
— 10, 20 en 30 rubli verticaal ongetand in paar;
— 10 rubli horizontaal ongetand in paar;
— 10 rubli verticaal dubbel getand.

De bij de onoverdrukte zegels van 1 roebel reeds zeer zeldzame tandingafwijkingen, t.w. linker- of onder- of rechtervelrand ongetand, vindt men niet met overdruk.

Afb. 132

Gevaarlijke vervalschingen bestaan van de 20 en 30 rubli (zie afb. 132). De belangrijkste kenmerken zijn:
— *20 rubli:*
1. *u* in rubli niet verbonden met *r.*
2. *i* in rubli niet verbonden met *l.*
3. *l* in rubli zonder dwarsstreepje.
4. verbindingslijn tusschen *2* en *0* van 20 ontbreekt.
5. *0* van 20 is bovenaan puntig.
6. kleur van den opdruk is lichtbruin inplaats van donkerbruin.
— *30 rubli:*
1. *u* in rubli is gebroken.
2. *b* in rubli is gebroken.
3. *i* in rubli niet verbonden met *l.*
4. *0* van 30 staat lager dan *3* en helt naar rechts; dus is de afstand tusschen *0* en omranding veel grooter dan bij het echte zegel.
5. *3* in 30 is onderaan afgeplat.
6. kleur van den opdruk is zwartblauw inplaats van blauw.

Proefdrukken van de opdrukken zijn mij niet bekend.

Er is te catalogiseeren:
— nr. 67: 10 rubli op 1 rbl. (olijfgroen en vermiljoenrood, I);
— nr. 67*a:* 10 rubli op 1 rbl. (smaragdgroen en karmijn, II);
— nr. 67*b:* 10 rubli op 1 rbl. (smaragdgroen en rood, III);
— nr. 68: 20 rubli op 1 rbl. (I);
— nr. 68*a:* 20 rubli op 1 rbl. (II);
— nr. 68*b:* 20 rubli op 1 rbl. (III);
— nr. 69: 30 rubli op 1 rbl. (I);
— nr. 69*a:* 30 rubli op 1 rbl. (II);
— nr. 69*b:* 30 rubli op 1 rbl. (III).

Verantwoording
Aflevering XVIII is gepubliceerd in het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie*, jaargang 20, no. 6 (juni 1941, abusievelijk genummerd jaargang 10), blz. 192, en vervolgd in jaargang 20, no. 7 (juli 1941, abusievelijk genummerd jaargang 10), blz. 218.
Aflevering XIX is gepubliceerd in het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie*, jaargang 20, no. 9 (september 1941), blz. 260-261.

ORGANISATIE EN VELDPOST VAN DE DUITSE MARINE IN HET BALTISCHE GEBIED TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG, II

ANDRÉ DE BRUIN

In het vorige nummer (blz. 37-64) plaatsten we het eerste deel van een studie naar de Duitse marine-eenheden die tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Baltisch gebied waren gelegerd. Hier vindt u het tweede en laatste deel van dit artikel. Voor het gebruiksgemak herhalen we op de volgende pagina nog eens de lijst van afkortingen die er in het vorige nummer bij stond.

III Der Kommandierende Admiral östliche Ostsee

• 17.06.1944 - (EO) • onder Marineoberkommando Ostsee.

Per 17-06-1944 werd de 'Admiral Ostland' benoemd tot 'Kommandierender Admiral östliche Ostsee', waarbij hem bovendien, terwijl het hem toegewezen kustgebied voorshands niet veranderde, de '9. Sicherungsdivision' kreeg toegewezen. Nov. '44, toen ook een 'Kommandierender Admiral westliche Ostsee' werd benoemd, werd hem ook de kustverdediging ten oosten van de Duits-Poolse grens bij Leba opgedragen en werden derhalve zowel de 'Seekommandant West- und Ostpreußen' alsook de 'Festungskommandant Memel' bij hem onder bevel gesteld. Het hoofdkwartier bevond zich tot feb. '45 te Libau, vanaf 13-02-1945 in Gotenhafen (Gdynia) en vanaf maart op het eiland Hela.

26 889 zie II-0

III-1 *Hafenkommandant Riga*

Opdracht onder andere tot het vernietigen van de Düna-bruggen op 13-11-1944.

40 907 zie I-B-0-a, I-B-1 en II-7

III-1-*a* *Marineausrüstungsstelle Riga*

16 934 zie II-14

III-1-*b* Marine Zoll-Befehlsstelle Riga

33 918 zie II-B-1

III-2 *Küstenschutzflottille Ostland*

M 15 165	(5)		Küstensicherungsgru.Ostland
	(7)		Küstenschutz-Flott.Ostland
	(10)	07.07.1944	14.Sich.Flott.Kdo.

Lijst met de belangrijkste gebruikte afkortingen (abbreviations)

Abtl.	Abteilung, afdeling, (battalion), section
Art.	Artillerie, artillerie, artillery
Ausb.	Ausbildung, opleiding, training
Ausr.	Ausrüstung, uitrusting, armament
Battr.	Batterie, batterij, battery
Beim	bei dem, bij de, with the or of the
Bef.	Befehlshaber, bevelhebber, Commander in Chief
Bez.	Bezirk, district, district
Btl.	Bataillon, bataljon
Div.	Division, divisie, division
Einh.	Einheit, eenheid, unit
EO	Einde oorlog, Kriegsende, end of the war
Ers.	Ersatz, reserve, reserve
Flak	Flugabwehrkanone, luchtdoelgeschut, anti-aircraft gun
Flott.	Flottille, flottielje, flotilla
Fstg.	Festung, vesting, fortress
gestr.	gestrichen, doorgestreept, skipped
Gru.	Gruppe, groep, group
Grz.	Grenz-, grens-, border or boundary
KFK	Kriegsfischkotter, oorlogskotter, war cutter
Jäg.	Jäger, jager, fighter or hunter
Kdo.	Kommando, commando, command
Kdt.	Kommandant, commandant, commander
Kol.	Kolonne, colonne, column
Kp.	Kompagnie, compagnie, company
Küst.	Küsten, kust, coastal
Kw.	Kraftwagen, auto, motor vehicle
le.	leicht, licht, light (in size/weight)
M	Minensuchboot, mijnenjager, mine detection boat
M.A.A.	Marine Artillerie Abteilung, marine artillerie afdeling
Mar.	Marine, marine, naval
Nachr.	Nachrichten, verbindingen, signals
Offz.	Offizier, officier, officer
R	Räumboot, mijnenveger (groot model), mine sweeper
Rgt.	Regiment, regiment, regiment
schw.	schwer, zwaar, heavy
Sich.	Sicherung, beveiliging, security
Träg.	Träger, drager, carrier
u.	und, en, and
Überw.	Überwachung, bewaking, surveillance
U-J	Unterseeboot-Jäger, onderzeebootjager, submarine chaser
umb.	umbenannt, hernoemd, renamed
V	Vorpostenboot, boot voor de voorste lijn
Verw.	Verwaltung, beheer, administration
vpovz	veldpostoverzicht, field post listing

III-3 *4. Artillerieträgerflottille (Dorpat)*
M 51 342 zie II-3

III-4 *Inselkommandant Tyttäsaari*
Het eiland werd op 18-09-1944 ontruimd. Zie ook II-16.

III-5 *9. Marinekraftfahrabteilung (Libau)* (1944)
zie II-0 en II-21

III-6 *5. Marineflugmeldeabteilung (Gotenhafen)*
Mij geen inzet in de Baltische staten bekend.

III-7 *Landungsunternehmen Hochland/Suursaari*
Nadat het 'Sonderkommando 7000' (zie onder II-26) reeds was opgeheven, werd sep. '44 de landingsoperatie Hochland ('Tanne-Ost') bevolen.
Niet in veldpostoverzicht aangetroffen.

III-A Kommandant Seeverteidigung Estland
(• tot sep. '44 •) onder Kommandierender Admiral östliche Ostsee.
De 'Seekommandant Estland' (Haljala/Rakvere) kreeg, na de opheffing van 'Seekommandant R', het gebied vanaf de Lets-Estse grens bij Salismünde tot aan het front omgeving Narva als zijn gebied van marineverantwoordelijkheid. Met het oprukken van de Sovjets ging steeds meer terrein verloren, zodat eind sep. '44 nog slechts de Baltische eilanden door Duitse troepen waren bezet. De dienst van 'Seekommandant Estland' werd opgeheven, waarbij gelijktijdig de Seekommandant werd benoemd tot 'Kommandant der Seeverteidigung der Baltischen Inseln' (zie ook daar).

38 328	(4)		Kdt.d.Seeverteidigung R
	(5)		Hafenkdt. R
	(7)		Kdt.d.Seeverteidigung R
	(9)	15.04.1944	Kdt.d.Seeverteidigung Estland
	(11)	05-01-1945	Stab 10.Mar.Art.Rgt. (zie III-C-10)

III-A-1 *Hafenkommandant Reval*
38 003 zie II-A en II-A-2

III-A-1a *Hafenkapitän Reval*
38 003 zie II-A

III-A-2 *Marine-Artillerie Abteilung 530*
zie II-A-10

III-A-3 Marine-Artillerie Abteilung 532
zie II-A-11

III-A-4 Marine Flak-Battr. Aseri (bij Kunda aan de Finse Golf)
15 306 zie II-A-11

III-A-5 *Marine-Flak Abteilung 239* 1942
zie I-A-4

III-A-6 *Marine-Flak Abteilung 711* 1942
zie II-A-13

III-A-7 *Marineausrüstungsstelle Reval*
zie II-A-14

III-A-7*a* *Marineausrüstungsstelle Reval, Zweigstelle Dorpat*
zie III-A-7

III-A-8 *Marineartilleriearsenal Reval*
zie II-A-15

III-B Kommandant Seeverteidigung Baltisch Inseln - Seekommandant Baltische Inseln

(• sep. '44-nov. '44 •) onder Kommandierender Admiral östliche Ostsee.
Bij de opmars van de Sovjets moest Estland ontruimd worden. De 'Seekommandant Estland' werd eind september 1944 tot 'Seekommandant Baltische Inseln' benoemd. Ook deze eilanden: Moon, Dagö en Ösel, gingen nog in datzelfde jaar voor de Duitsers verloren, zodat deze dienst december 1994 opgeheven werd.
De Seekommandant stond onder bevel van de 'Kommandierende Admiral östliche Ostsee' en had als commandopost van 30-09 tot 06-10 Slot Arensburg, van 07-10 tot 19-11 Montu en tenslotte nog enige dagen de vuurtoren van Zevel. De ontruiming van het eiland Sworbe vond 24-11-1944 plaats.

III-B-0*a* Seekommandant
Niet in veldpostoverzicht aangetroffen.

III-B-1 *Marineeinsatzabteilung Ostland*
Opgericht 15-01-1941 uit de 31. Schiffs-Stamm-Abteilung. Ingezet op Ösel. 05-12-1944 op Hela opgeheven.
zie II-17

III-B-2 *Marine-Artillerie Abteilung 531*
zie II-18

III-B-3 *Marine-Artillerie Abteilung 532*
zie II-A-11

III-B-4 *Marine-Flak Abteilung 239*

zie I-A-4

III-B-5 Marine Funkmeßstelle Dagö

05 830	(10)	25.04.1944	Funkmeßstelle Dagö
	(11)	07.11.1944	gestr.

III-B-6 Marine u. Zollbefehlsstelle Arensburg 06-10-44

34 278	(10)	06.10.1944	Befehlsstelle Zoll-Grz. Sch. Hungerburg, Mar. u. Zoll-Befehlsstelle Reval u. Arensburg
	(11)	17.01.1945	gestr.

III-C Kommandant Seeverteidigung Lettland - Seekommandant Lettland

(• juni '44 - einde oorlog •) onder Kommandierender Admiral östliche Ostsee. De 'Seekommandant Lettland', onder wiens bevel de kustverdediging in het bruggenhoofd Koerland werd gevoerd, had zijn hoofdkwartier in Libau. Hij stond onder bevel van de 'Kommandierender Admiral Ostland', respectievelijk de 'Kommandierender Admiral östliche Ostsee'

III-C-0 Seekommandant

40 626 zie II-C

III-C-1 *Hafenkommandant Libau*

40 626 zie II-C

III-C-1-*a* *Hafenkapitän Libau*

40 626 K zie II-C-1

III-C-2 *Hafenkapitän Windau*

11 786 zie II-12

III-C-3 *Marine-Artillerie-Regiment 10*

Opgericht nov. '44 met onder bevel:

— M.A.A. 530 (Windau)
— M.A.A. 532 (monding van de rivier de Irben)
— M.A.A. 534 (Libau)

38 328 zie III-A

III-C-3-*a* *Marineartillerieabteilung 530 (Windau. 1944)*

Onder 10.Mar.Art.Rgt. zie II-A-11

III-C-3-*b* *Marineartillerieabteilung 532 (Monding van de Irben)*
zie II-A-12

III-C-3-*c* *Marineartillerieabteilung 534 (Libau)*
Ontstaan door omnummering van Mar.Flak-Abtl. 711
zie II-A-13

III-C-4 *Marine-Flak-Abteilung 712 (Libau)*
zie I-A-5

III-C-5 *9. Marine-Kraftfahrer-Abteilung (Libau)*
• (10.42) - EO • zie II-0 en II-20

III-C-5-*a* Mar.Kraftfahrer-Kp. Libau
62 001 (10) 06.12.1944 Mar.Kraftf.Kp.Libau

III-C-6 *Marine-Festung-Pionier Bataillon 321*
• (2.43) - EO • zie II-24

III-C-7 *Marineausrüstungsstelle Libau*
• (3.44) - EO •
Niet in veldpostoverzicht aangetroffen.

III-C-8 Mar. Nebel-Kp. Libau
61 974 (11) 16.01.1945 Mar.Nebel-Kp.Libau

III-C-9 *Marine-Artilleriearsenal Libau*
Door verplaatsing van het 'Marine Arsenal Reval'
zie II-A-15

III-C-10 *Marine Zollbefehlsstelle Riga*
33 918 (10) 06.10.1944 Mar.Zoll-Befehlsstelle Riga
zie II-B-1

III-C-11 Bez.Zoll-Kdo. Windau
64 028 (10) 14.11.1944 Bez.Zoll-Kdo. Windau

IV 9 Marine-Sicherungsdivision
Werd 17-06-1944 geformeerd en onder operationeel bevel gesteld van de 'Kommandierender Admiral Ostsee' (vanaf nov. '44 'Kommandierender Admiral östliche Ostsee'). Eenheden, belast met de bewaking en beveiliging van de kust met de belendende zeegebieden (zoals deze divisie) bestonden uit subeenheden die de beschikking hadden over mijnenjagers, mijnenvegers (groot en klein), voorpostenschepen, onderzeebootjagers en kanonneerboten. Het inzet-

gebied strekte zich uit vanaf het oostelijke deel van de Oostzee tot aan de kust van Pommeren. Staf en commandant bevonden zich op het 'Führerschiff RUGARD', eerst in Ventspils/Windau, vanaf feb. '45 in Liepāja/Libau en vanaf maart '45 tot aan het einde van de oorlog in Gotenhafen (Gdynia) en Hela. De samenstelling zoals hier aangegeven heeft grotendeels betrekking op de stand van zaken per 1 december 1944.

IV-0	**M 20 078**	(U)		Führer d. Minens. Flott Ost, dann Führer d. Minens. Flott (Ost) (F.d.M. Ost)
		(1)		Führer d. Minens. Flott Ost (F.d.M.O.)
		(2)		Führer d. Minens. Verbände Nord (F.d. M.N.)
		(6)		Führer d.Minens.Verbände Ost
		(10)	05.07.1944	9.Sich.Div.(Mar.)
IV-0-1	**M 60 136**	(10)	28.08.1944	9.Sich.Div.(Mar.) Geleitchef
		(11)	16.02.1945	gestr.

Onder rechtstreeks bevel:

IV-1 *Minensuchflottille 1*

Eerste inzet in de Bocht van Danzig tijdens de veldtocht in Polen in 1939. Daarna zijn boten van dit flottielje tot aan de Golf van Biskaje bij andere eenheden ondergebracht. Eerste kennismaking in de Baltische wateren tijdens de verovering van de Baltische eilanden in 1941. Later, vanaf februari 1944, wederom ingezet in het oostelijk deel van de Oostzee ter beveiliging van de Narvabocht, met als standplaats Tallinn/Reval. Bij het terugnemen van het front in westelijke richting werd de eenheid belast met beveiligingsopdrachten in de gehele Oostzee.

Totaal zeven mijnenvegers van het type M35.

M 00 245	(U)	1.Minensuch-Flottille
	(1)	umb. in 1.Minensuch-Flottille-Kdo.
M 22 619	(U)	1.Minensuch-Flottille M 7
M 21 196	(U)	1.Minensuch-Flottille M 4
M 35 886	(U)	6.Minensuch-Flottille M 98
	(4)	4.Minensuch-Flottille M 98, dann 4.Minensuch-Flottille M 36
	(5)	4.Minensuch-Flottille M 204
	(8)	1.Minensuch-Flottille M 204
M 32 965	(U)	4.Minensuch-Flottille M 132, dann 1.Minensuch-Flottille M 14
M 20 785	(U)	1.Minensuch-Flottille M 3
M 14 831	(6)	6.Minensuch-Flottille M 155, dann

			21.Minensuch-Flottille M 155, dann
			6.Minensuch-Flottille M 155
	(10)	17.10.1944	1.Minensuch-Flottille M 155
M 51 050	(9)	11.02.1944	2.Minensuch-Flottille M 256, dann
	(10)	17.10.1944	1.Minensuch-Flottille M 256

IV-2 *Minensuchflottille 3*

Na eerste inzet in de Hollandse en Noorse wateren, kreeg deze eenheid vanaf 1942 definitief haar werkterrein in de Finse Golf. Bij het verleggen van het front in westelijke richting werden ook de beveiligingsopdrachten voor deze eenheid in die richting aangepast. Tot dit flottielje behoorden:

M 30 025	(1)	3.Minensuch-Flott.Kdo.
M 55 585	(8)	3.Minensuch-Flott.Verw.
M 39 621	(1)	1.Minensuch-Flott. M 15, dann
		3.Minensuch-Flott. M 15
M 30 604	(1)	1.Minensuch-Flott. M 16, dann
		3.Minensuch-Flott. M 16
M 06 905	(U)	3.Minensuch-Flott. M 17
M 25 955	(1)	3.Minensuch-Flott. M 18
M 30 962	(1)	3.Minensuch-Flott. M 19
M 31 050	(1)	3.Minensuch-Flott. M 22
M 31 370	(1)	3.Minensuch-Flott. M 29
M 31 762	(1)	3.Minensuch-Flott. M 30
onbekend		3.Minensuch-Flott. M 151
		Flakjäger 25 (ex Zollkreuzer 'YORK')
M 05 653	(U)	17.U-Jagd-Flott.U.J.174
	(2)	Flak-Jäg.25 2.Mar. Flak-Jäg. Gru.
	(3)	Flak-Jäg. 25 2. Mar. Flak-Jäg. Flott.
	(4)	Flak-Jäg.25 Mar.Flak-Jäg.2
	(8)	3.Minensuch-Flott.Flak-Jäg.25
		Flakjäger 26 (ex Zollkreuzer 'NETTELBECK')
M 04 270	(U)	17.U-Jagd-Flott.U.J.171
	(2)	Flak-Jäg. 26 2. Mar. Flak-Jäg. Gru.
	(3)	umb. in Flak-Jäg.26 Mar. Flak-Jäg. Flott.2
	(4)	Flak-Jäg.26 Mar.Flak-Jäg.2
	(8)	umb. in 3. Minensuch-Flott. Flak-Jäg.26

Minensuchflottille 12

Dit 'nieuwe' 12. Flottille werd eerst 'heropgericht' in nov. '44 en samengesteld uit 'Minensuchbooten' type M 43.

M 60 020	(10)	18.11.1944	12.Minens.Flott.Kdo.

M 60 542	(10)	30.11.1944	Sperrwaffen-Erprob. Kdo. M 601
	(11)	27.12.1944	12.Minens.Flott. M 601
M 61 377	(10)	06.12.1944	12.Minens.Flott. M 602
M 61 407	(10)	06.12.1944	12.Minens.Flott. M 801
M 61 423	(10)	06.12.1944	12.Minens.Flott. M 802
M 62 725	(11)	15.12.1944	12.Minens.Flott. M 603
M 62 884	(11)	19.12.1944	12.Minens.Flott. M 604
M 62 935	(11)	20.12.1944	12.Minens.Flott. M 605
M 62 987	(11)	13.12.1944	12.Minens.Flott. M 803
M 63 051	(11)	19.12.1944	12.Minens.Flott. M 804

IV-4 *Minensuchflottille 25*

Gevormd 1 december 1942, opgeheven november 1947 (dit laatste vanwege langdurige ruimwerkzaamheden, die tot ver na het einde van de oorlog duurden). Tot eind 1943 voornamelijk ingezet in de Noordzee en de Noorse wateren, daarna naar de Finse Golf verplaatst. De boten waren allemaal van het type M 40.

M 01 936	(U)		17.Minensuch-Flottille
	(1)		umb. in 17.Minensuch-Flottille Kdo.
	(8)		umb. in 25.Minensuch-Flottille Kdo.
M 51 689	(1.-7.)		25.Minens.Flott. M 423
M 31 461	(U)		17.Minens.Flott. M 1704
	(8)		20.Vorp.Flott. V 2020, dann
			25.Minens.Flott. M 443
M 30 487	(U)		17.Minens.Flott. M 1701
	(8)		20.Vorp.Flott. V 2018, dann
			25.Minens.Flott. M 460
M 30 870	(U)		17.Minens.Flott. M 1702
	(8)		20.Vorp.Flott. V 2019, dann
			25.Minens.Flott. M 453
M 49 800	(9)	12.02.1944	18.Vorp.Flott. M 328
	(11)	08.01.1945	25.Minens.Flott. M 328
M 63 446	(9)	10.05.1944	18.Vorp.Flott. M 294
	(11)	08.01.1945	25.Minens.Flott. M 294

IV-5 *Minensuchflottille 31*

Bestond uit 3 groepen (*A*, *B*, en *D*) met respectievelijk 13, 17 en 16 viskotters (Kriegs-Fisch-Kotters = KFK) die voor hun oorlogstaak waren omgebouwd. Daarnaast soms per groep nog één of meer additionele schepen.

M 23 014	(3)	31.Minensuch-Flott.Untergru. A, dann
		31.Minensuch-Flott.Gru.A, dann
		31.Minensuch-Flott.1.Gru.
	(4)	31.Minensuch-Flott.
	(5)	31.Minensuch-Flott.Kdo.

			Gruppe *A* bestond uit: R 176 (Räumboot), M 3120 (engl. Yacht), M 3127 (KFK 171), M 3128 (KFK 172), M 3130 (KFK 411), M 3131 (KFK 175), M 3132 (KFK 176), M 3134 (KFK 311), M 3141 (KFK 311), M 3142 (KFK 312), M 3143 (KFK 313), M 3144 (KFK 358), M 4251 (KFK 479), M 4255 (KFK 497), VS 246
M 55 619	(8)		31.Minensuch-Flott. A-Gru.
			Gruppe B bestond uit: M 3101 (KFK 158), M 3102 (KFK 148), M 3103 (KFK 154), M 3104 (KFK 149), M 3105 (KFK 139), M 3106 (KFK 162), M 3108 (KFK 150), M 3109 (KFK 159), M 3110 (KFK 525), M 3111 (KFK 156), M 3135 (KFK 179), M 3136 (KFK 180), M 3137 (KFK 181), M 3138 (KFK 182), M 3139 (KFK 183), M 3140 (KFK 184), M 4240 (KFK 476)
M 23 443	(3)		31.Minensuch-Flott.Untergru. B, dann 31.Minensuch-Flott.2.Gru.
	(6)		31.Minensuch-Flott. B-Gru.
			Gruppe *C*, later omgenummerd tot Gruppe *D*, bestond uit: M 3112 (KFK 160), M 3113 (KFK 523), M 3114 (KFK 157), M 3119 (KFK 153), M 3145 (KFK 333), M 3146 (KFK 531), M 3151 (KFK 353), M 3152 (KFK 354), M 3154 (KFK 356), M 3156 (KFK 362), M 3157 (367), M 3158 (KFK 530), M 3121 (KFK 524), M 4253 (KFK 481), VS 134, VS 165 en KM 5, een kustmijnenlegger die beschadigd in Ventspils/Windau lag.
M 47 662	(6)		31.Minensuch-Flott.3.Gru., dann 31.Minensuch-Flott. C-Gru.
	(11)	20.12.1944	31.Minensuch-Flott. D-Gru.

IV-6 *Räumbootflottille 1*

Eerst tijdens Barbarossa in de Oostzee gekomen, aldaar opdrachten in de Finse Golf. Deze eenheid legde tezamen met andere de mijnblokkades ter insluiting van de Russische Oostzeevloot. Met de verplaatsing van het oostfront in westelijke richting werden opdrachten uitgevoerd in de gehele Oostzee.

Totaal 12 mijnenvegers en een escorteschip.

M 07 808	(U)		1.Räumbootsflott.
	(1)		1.Räumbootsflott.Kdo.
M 24 973	(5)		1.Räumbootsflott. R 67
M 25 162	(5)		1.Räumbootsflott. R 68
M 25 603	(5)		1.Räumbootsflott. R 69
M 26 599	(5)		1.Räumbootsflott. R 72
M 27 942	(5)		1.Räumbootsflott. R 76
M 49 923	(9)	09.11.1943	1.Räumbootsflott. R 119
M 50 070	(9)	09.11.1943	1.Räumbootsflott. R 120
M 25 935	(5)		1.Räumbootsflott. R 70
	(11)	24.11.1944	1.Räumbootsflott. R 145
M 27 535	(5)		1.Räumbootsflott.Kdo.R 75
	(11)	05.04.1944	1.Räumbootsflott. R 249 (Führerboot)
			R 259 (nieuw) niet in veldpostoverzicht aangetroffen
			R 260 (nieuw) niet in veldpostoverzicht aangetroffen
			Escorteschip 'NETTELBECK' (ex ZIETEN)

IV-7 *Vorpostenbootflottille 3*

Deze eenheid, die bij mobilisatie werd uitgerust met 8 vissersboten, kreeg in 1941 opdrachten in het kader van de algemene (maritieme) voorposten in het westelijke deel en het midden van de Oostzee. Na operatie-Barbarossa werd de eenheid in Liepāja/Libau gestationeerd; inzet in de Finse Golf en overige delen van de Oostzee ter bewaking van de diverse mijnenvelden en -grendels aldaar, met het zwaartepunt tussen Tallinn/Reval en Helsinki. Toen het oostfront steeds meer naar het westen werd verlegd, is deze eenheid onophoudelijk met konvooi-/escorteopdrachten in de gehele Oostzee ingezet.

M 13 480	(U)		3.Vorpostenflottile
	(1)		3.Vorp.Flott.Kdo.
M 20 154	(U)		3.Vorp.Flott. V 306
	(5)		3.Vorp.Flott. V 315 (ex Russ. vissersboot)
M 18 767	(U)		3.Vorp.Flott. V 302 (ex 'BREMEN')
M 19 002	(U)		3.Vorp.Flott. V 303 (ex 'TANNENBERG')
M 19 973	(U)		3.Vorp.Flott. V 305 (ex 'OSTPREUSSEN')
M 20 404	(U)		3.Vorp.Flott. V 307 (ex 'WÜRTTEMBERG')
M 42 229	(4)		3.Vorp.Flott. V 313 (ex 'EIFEL')
M 42 983	(4)		3.Vorp.Flott. V 314 (ex 'LEHNERT')
M 33 879	(U)		3.Vorp.Flott. V 317 (ex 'WEGA')
M 53 645	(8)		18.Vorp.Flott. V 1803
	(10)	30.11.1044	3.Vorp.Flott. A-Gru.V 1803

M 54 030	(8)		18.Vorp.Flott. V 1809
	(10)	30.11.1944	3.Vorp.Flott. A-Gru.V 1809
			Onder operationeel bevel gesteld van 3.VpFlott.: vissersboot 'GAULEITER BÜRKEL' (niet in veldpostoverzicht).

N.B. De navolgende boten behoorden onder andere ooit ook tot dit flottielje:
M 21 106 V 309 okt. '41 vergaan voor Libau
M 19 466 V 304 17.09.1940 vergaan bij IJmuiden
M 20 154 V 306 05.01.1941 vergaan bij de Nederlandse kust
M 41 839 V 312 aug. '42 gestrand bij Nargön

IV-8 *Sicherungsflottille 3*

01-10-1943 gevormd door opnieuw benoemen van het 'Küstenschutzflottille Preußen-Küste'. Inzet in de gehele Oostzee, met als zwaartepunt de Golf van Danzig, in het bijzonder daar waar het de duikgebieden van onderzeeboten betrof. Mei 1945 opgeheven. Deze eenheid bestond uit zes groepen:
Gruppe *A:* Gotenhafen/Gdynia
Gruppe *B:* idem
Gruppe *C:* idem
Gruppe *D:* Neufahrwasser
Gruppe *E:* Pillau
Gruppe *F:* Memel; deze voor ons interessante groep bestond uit vier viskotters, te weten:
VS 349 (HF 317), VS 350 (PIL 51), VS 351 (PIL 22) en VS 352 (PIL 49)
N.B. De tweede benaming tussen haakjes laat zien dat dit gewone visserssche-pen waren, zo komt bijvoorbeeld de PIL xx uit Pillau.
Van deze eenheid zijn mij geen veldpostnummers bekend en gegeven de locaties lijkt het mij ook onwaarschijnlijk dat hiervoor ooit nummers zijn uitgegeven, immers de opgegeven thuishavens lagen allemaal binnen de landsgrenzen van het toenmalige Duitse Rijk. Geen reden dus om veldpostnummers uit te geven.

IV-9 *Sicherungsflottille 14*

Het 'Küstenschutzflottille Reval' (toen te Tallinn/Reval; zie ook II-2) werd 10-07-1944 hernoemd tot '14. Sicherungsflottille' en onder bevel gesteld van de 9. Sicherungsdivision. Zij werd belast met beveiligingstaken in het oostelijke deel van de Oostzee met de operationele thuishavens Liepāja/Libau en Ventspils/Windau en een steunpunt te Bohnsack (dit voor ons minder interessant).
Commandoboot 'F3'

M 07 033	(2)	Tender d.F.d.M. Ost ('F3')
	(3)	Führerboot ('F3')

Liepāja/Libau:
Operationele commandant K.Kapt. Petersen (Christinan)

escorteschip 'KORALLE' en VS 1213 (ex Deense mijnenveger)
Onder Gruppenführer Lt.z.S. Gustaevel:
VS 1405 (KFK 314), VS 1407 (KFK 320), VS 1408 (KFK 321) (tezamen drie oorlogs-viskotters); VS 1432, VS 1433 (tezamen twee houten kotters); VS 1413, VS 1416, VS 1418, VS 1421, VS 1422, VS 1424, VS 1426, VS 1427, VS 1428 (9 ijzeren loggers). Een VS 1440, een luchtbeveiligingsboot.
Ventspils/Windau:
Operationele commandant Kptlt. Prater, in personele unie met het commando over 31.MS-FL.
Gruppe Olt.z.S. Fischer:
VS 1401 (KFK 314), VS 1402 (KFK 315), VS 1403 (KFK 316), VS 1404 (KFK 317), VS 1406 (KFK 319), VS 1409 (KFK 322), VS 224 (KFK 469), VS 236 (KFK 292), VS 249 (KFK 326), tezamen negen oorlogs-viskotters).
Gruppe Ltn.z.S. Rottkowski:
VS 1430, VS 1431, VS 1434, VS 1435, VS 1436 (vijf houten kotters).
Gruppe Ltn.z.S. Fuhrmann:
VS 141, VS 1415, VS 1420, VS 1425, VS 1439 (vijf ijzeren loggers).
Geen andere veldpostnummers bekend als:

M 15 165	(5)		Küstensicherungsgru.Ostland
	(7)		Küstenschutz-Flott.Ostland
	(10)	07.07.1944	14.Sich.Flott.Kdo.

IV-10 *Vorpostenbootflottille 9*
Opgericht 27-09-1939 te Lübeck met 9 kleinere vissersschepen. Deze eenheid werd meermalen gereorganiseerd en uiteindelijk 23-04-1945 opgeheven. Ten tijde van de onderbevelstelling bij de 9. Sicherungsdivision bestond deze eenheid uit: VS 907 (een sleepboot), VS 908, VS 303, VS 204, VS 1611 en VS 406. Deze laatste vijf waren vissersschepen.

M 06 081	(U)		9.Vorpostenflottille
	(1)		9.Vorpostenflott. Kdo.
	(9)	19.01.1944	9.Sich.Flott.Kdo.
M 61 597	(10)	26.07.1944	Vorp.Flott.Zaage VS 303
	(11)	16.03.1945	9.Vorp.Flott. VS 303

IV-11 *Räumbootsflottille 17*
Dit flottielje werd juli 1944 uit bij opleidingscentra aanwezige mijnenvegers samengesteld. Inzet initieel in het oostelijke deel van de Oostzee, later meer naar het westen. Zij werd na de oorlog onder andere ingezet voor de kust van Nederland om aldaar de diverse mijnenvelden te ruimen. Na opheffing van deze eenheid werden de boten overgedragen aan de VS, Denemarken en Nederland. Vanwege het feit dat deze eenheid provisorisch werd samengesteld uit schoolelementen, is het niet zeker dat de hieronder door mij al of niet gevonden veldpostnummers valide zijn.
Het flottielje bestond uit totaal acht mijnenvegers (klein type):

R 245, R 243, R 241, R 254, R 102, R 167, R 181 en R 71.
Mij zijn geen veldpostnummers bekend.

M 60 551	(10)	31.08.1944	15.Räumboots-Flott. R 245
M 62 824	(10)	12.08.1944	15.Räumboots-Flott. R 243
M 62 787	(10)	12.08.1944	15.Räumboots-Flott. R 241
M 60 218	(10)	18.11.1943	15.Räumboots-Flott. R 254
M ?????			niet in veldpostoverzicht aangetroffen R 102
M 32 784	(4)		2.Räumboots-Flott. R 167
	(5)		22.U-Flott. R 167
	(7)		gestr.??
M 10 107	(5)		8.Räumboots-Flott. R 181
	(6)		10.Räumboots-Flott. R 181
	(9)		gestr.??
M 26 143	(5)		1.Räumboots-Flott. R 71
	(9)	19.01.1944	gestr.??

In ieder geval is correct:

M 60 771	(10)	19.07.1944	Räumboots-Flott. Haack
	(11)	16.03.1945	17.Räumboots-Flott.Kdo.

IV-12 *Landungsflottille 13*

Bij de opheffing van Het Verband van Proefnemingen Oostzee werd met een deel van het vrijgekomen materieel en personeel het 13. Landungsflottille gevormd. Deze eenheid stond van begin af aan tot einde oorlog onder bevel van de 9.Sich.Div.

S.A.T.(= Schwerer-Artillerie-Träger)-Gruppe onder operationeel bevel van het 3.Vorposten-Flottille met vier voormalige Nederlandse motorschepen:

M 49 118	(1.-7.)		17.Lehr-Flott.schw.Art.Träger JOOST
	(8)		13.Lehr-Flott.schw.Art.Träger JOOST, dann 13.Landungs-Lehr-Flott.schw.Art.Träger JOOST (ex Ned. m.s. JOOST), dann 13.Landungs-Lehr-Flott.7.Gru. schw. Art.Träger JOOST
	(11)	27.12.1944	3.Art.Träger-Flott.schw.Art.Träger JOOST
M 61 293	(10)	11.09.1944	13.Landungs-Lehr-Flott.schw.Art. Träger TROMPENBURG (ex Ned. m.s. TROMPENBURG)
M 52 034	(1.-7.)		13.Landungs-Lehr-Flott..7.Gru. schw. Art.Träger KAMPFHAHN
	(11)	27.12.1944	3.Art.Träger-Flott.schw.Art.Träger KAMPFHAHN (ex Ned. m.s. KEMPHAAN)
M 49 086	(1.-7.)		17.Lehr-Flott.schw.Art.Träger WEST-

			FLANDERN (ex Ned. m.s. WEST-VLAANDEREN)
	(8)		23.Lehr-Flott.2.Gru. dann 23.Landungs-Flott.2.Gru.
	(9)	19.01.1944	13.Landungs-Lehr-Flott..7.Gru.schw. Art.Träger WESTFLANDERN

1. Gruppe; tezamen vijf transportveerschepen en S.A.T. 'PARAT'

M 15 827	(6)		17.Lehrflott. B-Halbflott. dann 13.Landungs-Lehrflott. 1.Gru.
M 51 993	(E)		17.Lehr-Flott.schw.Art.Träger PARAT
	(8)		23.Landungs-Flott.4.Gru.
	(9)	19.01.1944	13. Landungs-Flott. 7. Gru. schw. Art. Träger PARAT (ex Ned. m.s. PARAAT)
	(11)	27.12/1944	3.Art.Träger-Flott.schw.Art.TrägerPARAT [2]

2. Gruppe; tezamen drie transportveerschepen

M 63 897	(10)	06.07.1944	13.Landungs-Flott.2.Gru.

3. Gruppe; onder operationeel bevel van 3.Vp.Fl. Onder andere m.s. BERKELSTRÖM (ex Ned. BERKELSTROOM)

M 63 991	(10)	06.07.1944	13.Landungs-Flott.3.Gru.
M 53 734	(9)	29.12.1943	13.Landungs-Flott.7.Gru.schw.Art. Träger BERKELSTRÖM

4. Gruppe

M 52 194	(9)	07.01.1944	13.Landungs-Flott.4.Gru.
	(9)	07.02.1944	13.Landungs-Lehr-Flott.4.Gru.
M 49 187	(1.-7.)		23.Lehr-Flott.3.Gru.
	(8)		23.Landungs-Flott.3.Gru.
	(9)	19.01.1944	21. Landungs-Flott. schw. Art. Träger OSTSEE
	(11)	27.12.1944	3. Art. Träger-Flott. schw. Art. Träger OSTSEE (ex Ned. OOSTZEE)[1]
M 49 141	(1.-7.)		23.Lehr-Flott.1.Gru.
	(8)		23.Landungs-Flott.1.Gru.
	(9)	19.01.1944	21. Landungs-Flott. schw. Art. Träger SOEMBA
	(11)	27.12.1944	3. Art. Träger-Flott. schw. Art. Träger SOEMBA (ex Ned m.s. SOEMBA)

[1] Niet volgens veldpostoverzicht, maar volgens andere bronnen wel degelijk onder 13. Landungsflottille.

IV-13 *Landungsflottille 21*

Gevormd 01-04-1942 door opdeling van de 17./L/Fl. Ingezet in het oostelijk deel van de Oostzee vanuit de havens Stralsund, Tallinn/Reval, Ventspils/Windau en Liepāja/Libau. onder bevel van de 9.Sich.Div. In jan. '45 hernoemd tot 3. Artillerie Träger Flottille. Bestond uit twee groepen (1. Gruppe en 3. Gruppe) met in totaal tenminste 8, veelal voor verschillende doeleinden bruikbare, schepen.

M 10 825	(6)	21.Lehr-Flott.
	(8)	21.Landungs-Flott.
	(11)	17.01.1945 gestr.

IV-14 *Landungsflottille 24*

Gevormd 15-02-1943 door omnummering van Landungsflottille 27.
In de hier bedoelde samenstelling bestaande uit een commandogroep en zeven operationele groepen. De commandogroep met onder andere als werk(plaats)-schip de voormalige Nederlandse logger KW 23!

1. Gruppe

M 16 233	(5)	17.Lehr-Flott.C-Halbflott.
	(8)	24.Lehr-Flott.1.Gru., dann 24.Landungs-Flott.1.Gru.

2. Gruppe

M 55 277	(8)	24.Landungs-Flott. 2.Gru.

3. Gruppe

M 55 315	(8)	24.Landungs-Flott.3.Gru.

4. Gruppe

M 55 451	(8)	24.Landungs-Flott.4.Gru.

5. Gruppe

M ?????

6. Gruppe

M 49 690	(E)	27.Lehr-Flott.schw.Art.Träger POLARIS
	(8)	24.Lehr-Flott.schw.Art.Träger POLARIS, dann 24.Landungs-Flott.schw.Art.Träger POLARIS
	(11) 27.12.1944	3.Art.Träger-Flott.schw.Art.Träger POLARIS
M 49 206	(1.-7.)	17. Lehr-Flott. schw. Art. Träger NIENBURG
	(8)	13. Lehr-Flott. schw. Art. Träger NIENBURG 13.Landungs-Lehr-Flott.schw.Art.Träger NIENBURG, dann 13. Landungs-Lehr-Flott. 7. Gru. schw. Art.Träger NIENBURG

	(10)	14.09.1944	13. Landungs-Lehr-Flott. 6. Gru. schw. Art.Träger NIENBURG
			17. Lehr-Flott. schw. Art. Träger NIENBURG
M 10 148	(2)		Schiff HELENE
	(3)		gestr.
	(4)		Schiff HELENE
	(5)		Erprobungsverband Ostsee Schiff HELENE
	(6)		17.Lehr-Flott.Schiff HELENE, dann 17.Lehr-Flott.schw.Art.TrägerHELENE
	(8)		24.Lehr-Flott.schw.Art.Träger HELENE, dann 24.Landungs-Flott.schw.Art.TrägerHELENE
	(11)	27.12.1944	2.Art.Träger-Flott.schw.Art.TrägerHELENE
7. Gruppe			
M 61 336	(10)	05.12.1944	24.Landungs-Flott.7.Gru.
M 38 003 S			zie II-A

IV-15 Artillerieträgerflottille 7

Aug. '44 opgericht en ingezet onder bevel van de 9.Sich.Div. in het oostelijk deel van de Oostzee.

62 559	(10)	04.08.1944	7.Art.Träger-Flott. Kdo.
62 589	(10)	04.08.1944	7.Art.Träger-Flott. 1.Gru.
61 891	(10)	19.10.1944	7.Art.Träger-Flott. 2.Gru.

In steun

IV-16 *Vorpostenbootflottille 17*

Totaal 6 voormalige walvisvaartuigen.

M 00 638	(2)		17.Vorposten-Flottille Kdo.
M 01 212	(2)		17.Vorposten-Flottille V 703 ('UNITAS 4')
	(10)	30.08.1944	gestr.
M 01 881	(2)		17.Vorposten-Flottille V 1704 ('UNITAS 5')
M 02 345	(2)		17.Vorposten-Flottille V 1705 ('RAU 11')
M 02 864	(2)		17.Vorposten-Flottille V 1706 ('RAU 12')
M 04 042	(2)		17.Vorposten-Flottille V 1708 ('WAL 1')

	(6)		umb. in U-Abw.Schule (V 1708) Versuchsboot 'INSTER' u. umb. in 17.Vorposten-Flottille V 1708

Onder operationeel bevel

IV-17 *U-Jagdflottille 3*

Nadat dit flottielje (dat voornamelijk dienstdeed in de Zwarte Zee) augustus 1944 werd opgeheven, werd het onder dezelfde naam opnieuw opgericht op 30-10-1944 te Swinemünde, nu onder bevel van de 9. Sicherungsdivision. Na de capitulatie werd het zomer 1945 opnieuw opgeheven. Onder de 9.Sich.Div. deed het voornamelijk dienst vanuit Gotenhafen, Swinemünde, Hela en Travemünde; het werd onder andere belast met vluchtelingenevacuatie uit Koerland en patrouilledienst ter beveiliging van de daarvoor benodigde scheepsroutes. Van de verschillende schepen van dit flottielje werden geen veldpostnummers in het overzicht aangetroffen.

M 62 479	(10)	13.11.1944	3.U-Jagd-Flott.Kdo.
M 53 199	(8)		3. U-Jagd-Flott.Kdo. (oud, hier dus niet van toepassing!!, ten overvloede vermeld!!!)
	(10)	30.11.1944	gestr.

IV-18 *U-Jagdflottille 11*

Opgericht 1939 en opgeheven juni 1945. Tot de zomer 1941 voornamelijk ingezet in de Oostzee, daarna Kattegat, Skagerrak en wederom Oostzee. Tussentijds ook operationeel in de wateren rond Noorwegen.

M 00 075	(U)		11.U-Jagd-Flott. U-J 117; werd mei 1940 omgenummerd tot U-J 174
	(1)		gestr. Hier niet van toepassing!
M 00 665	(U)		11.U-Jagd-Flott.U-J 118
	(5)		umb. in: 11.U-Jagd-Flott. U-J 1108
	(8)		gestr. Nader: 05.02.1943 ↓ bij Bjerlevag door Russ. duikboot.
M 61 503	(10)	30.11.1944	11.U-Jagd-Flott. U-J 1119 Nader: 06.03.1945 ↓ bij Saßnitz, later ↑ en ?
M 62 253	(10)	04.08.1944	11.U-Jagd-Flott. U-J 1107 Nader: U-J 1107, ex U-J 1207 ↓ 14.01. 1943 bij Rorvær door aanvaring U-J 1107, ex M 5208, ex M 1103 → EO
M 62 268	?		U-J 1118
M 61 825	(10)	26.07.1944	11.U-Jagd-Flott. U-J 1116
	(11)	09.12.1944	gestr.

			Nader: ↓ 21.12.1944 bij Feiestein aan de grond gelopen
M 60 868	(10)	17.05.1944	11.U-Jagd-Flott. U-J 1115, ex U-J 115
M 55 532	(9)	04.11.1943	11.U-Jagd-Flott. U-J 104
	(10)	13.11.1944	gestr.
M 55 581	(9)	04.11.1944	11.U-Jagd-Flott. U-J 105
	(10)	13.11.1944	gestr.
M 55 622	(9)	04.11.1943	11.U-Jagd-Flott. U-J 106
	(10)	13.11.1944	gestr.
M 55 457	(9)	04.11.1943	11.U-Jagd-Flott. U-J 103
	(10)	13.11.1944	gestr.
M 51 532	(1.-7.)		11.U-Jagd-Flott. U-J 1113
	(11)	25.01.1945	gestr.
			Nader: ↓ 21.12.44 bij Feiestein aan de grond gelopen
M 38 681	(U)		11.U-Jagd-Flott. U-J 112
			↓ 23.7.41 bij de straat van Irben Let
	(5)		11.U-Jagd-Flott. U-J 1102
M 38 016	(U)		11.U-Jagd-Flott. U-J 111
	(5)		11.U-Jagd-Flott. U-J 1109
M 32 310	(1)		11.U-Jagd-Flott. U-J 119
	(5)		11.U-Jagd-Flott. U-J 1101
			Nader: U-J 1101 = ex U-J 111 ↓ 4.45 bij Hela
M 30 498	(5)		11.U-Jagd-Flott. U-J 1107
	(8)		gestr.
			Nader: ex U-J 117 die ↓ 4.12.39, dan ↑ 6.40 als U-J 1107
M 18 266	(5)		11.U-Jagd-Flott. U-J 1107, dann 11.U-Jagd-Flott. U-J 1112
	(10)	17.10.1944	gestr.
M 17 918	(4)		11.U-Jagd-Flott. U-J 110
	(5)		11.U-Jagd-Flott. U-J 1100, dann 11.U-Jagd-Flott. U-J 1110
	(7)		gestr.
M 12 563	(U)		11.U-Boots-Jagd-Flott.
	(1)		11.U-Boots-Jagd-Flott./Kdo.

S-Bootschulflottillen

IV-19 S-Bootschulflottille 1 (volgt, moet nog onderzocht worden)

IV-20 S-Bootschulflottille 2 (volgt, moet nog onderzocht worden)

IV-21 S-Bootschulflottille 3 (volgt, moet nog onderzocht worden)

Verder vielen nog onder het bevelsressort van de commanderende admiraal de volgende diensten, die niet tot het operatiegebied van de Legergroep Noord, noch tot dat van het latere Koerland behoorden: 'Kommandant der Seeverteidigung Ost- und Westpreußen' (voor ons niet zo interessant) en

V Kommandant im Festung/Abschnitt Memel

V-1 Kommandant der Seeverteidigung Abschnitt Memel

62 165	(10)	10.11.1944	Kdt.im Abschnitt Memel

V-2 Mar.Nachrichten-Offizier Memel

62 194	(10)	10.11.1944	Sperr-Kdt. Memel
	(10)	15.11.1944	Mar.Nachr.Offz. Memel

V-3 Mar.Art.Arsenal Memel

61 004	(10)	05.12.1944	Art.Arsenal Memel (Mar.)

V-4 17. Schiffsstammabteilung (vanaf 1941 Memel)

16 112	(9)	05.01.1944	Stab 17.Schiffstammabtl.
	(9)	24.01.1944	Stab u.1.-5.Kp.17.Schiffstammabtl.
	(11)	26.11.1944	gestr.

V-5 7. Hafenschutzflottille Memel (7. HS-Fl)
Niet in veldpostoverzicht aangetroffen.

V-6 Sperrkommandant Memel

62 194	zie V-2

V-7 Hafenkapitän Memel

62 213	(10)	10.11.1944	Hafenkapitän Memel

V-8 21. Marine-Ersatz-Abteilung
Niet in veldpostoverzicht aangetroffen.

V-9 Marineflakabteilung 217
Sep. '39 opgericht te Memel en aldaar ook in okt. '39 weer opgeheven. Maart '41 in Aurich wederom opgericht ten behoeve van Memel, aldaar in april van dat jaar met zeven compagnieën aangekomen. Dec. '41 wederom opgeheven en verdeeld over Mar.Flak-Abtl. 710 (Narva, staf en 4e en 6e compagnie); Mar. Flak-Abtl. 219 (Gotenhafen, Staf, 3e en 4e compagnie); Mar.Flak-Abtl. 229 (Gotenhafen, 2e compagnie) en Mar.Flak-Abtl. 707 (5e batterij als le.Flak-Battr.Memel)

03 308	(3)		1.Kp.Mar.Flak-Abtl.217
	(5)		umb. in le.Battr.Mar.Flak-Abtl. 217
	(5)		16.Battr.Mar.Flak-Abtl.219
04 621	(4)		2.Kp.Mar.Flak-Abtl.217
	(5)		2.Battr.Mar.Flak-Abtl.217, dann 3.Battr.Mar.Flak-Abtl.229
	(7)		gestr.
05 482	(4)		3.Kp.Mar.Flak-Abtl.217
	(5)		3.Battr.Mar.Flak-Abtl.217, dann 5.Battr.Mar.Flak-Abtl.219
	(7)		gestr. werd 34 487 C
06 169	(4)		4.Kp.Mar.Flak-Abtl.217
	(5)		4.Battr.Mar.Flak-Abtl.217, dann 4.Battr.Mar.Flak-Abtl.219
	(6)		12.Battr.Mar.Flak-Abtl.219
	(7)		gestr.; werd 34 487
06 937	(4)		5.Kp.Mar.Flak-Abtl.217
	(5)		5.Battr..Mar.Flak-Abtl.217, dann le.Flak-Battr.Memel Mar.Flak-Abtl.707
	(7)		le.Flak-Battr.Memel (Mar.)
	(9)		gestr.
07 383	(4)		6.Kp.Mar.Flak-Abtl.217
	(5)		5.Battr.Mar.Flak-Abtl.710
	(7)		gestr. werd 00 928 C
34 508	(U)		Mar.Flak-Abtl., u, gestr.

V-10 Marineflakabteilung 218
Tijdens de oprichting in 1945 reeds opgenomen in Mar.Flak-Abtl.217.

V-11 Marineflakabteilung 707
Gevormd juli '41 uit de batterijen 5./215 (Pillau), 5./217 (Memel) en 3./225 (Pillau). De afdeling bestond uit vijf batterijen en werd begin 1942 opgeheven. Uit de staf werd de Staf Mar.Flak-Abtl.711 gevormd, terwijl uit de batterijen de zelfstandige batterijen (zwaar en licht) Memel, Libau en Windau (alleen licht) werden gevormd. Zie ook aldaar.

06937	(4)		5.Kp.Mar.Flak-Abtl.217
	(5)		5.Battr.Mar.Flak-Abtl.217, dann le. Flak-Battr. Memel Mar. Flak-Abtl. 707
	(7)		le.Flak-Battr. Memel (Mar.)
	(9)	16.09.1943	gestr.
07505	(4)		3.Kp.Mar.Flak-Abtl. 225
	(5)		3.Kp.Mar.Flak-Abtl. 707, dann 3.Battr.Mar.Flak-Abtl. 707

	(6)		schw.Flak-Battr.Flugh.Libau (Mar.)
	(7)		gestr.; werd 18 663 A
11016	(4)		4.Kp.Mar.Flak-Abtl. 225
	(5)		4.Kp.Mar.Flak-Abtl. 707, dann
			4.Battr.Mar.Flak-Abtl. 707
	(6)		schw.Flak-Battr.Windau (Mar.)
	(7)		gestr. werd 13 957 A
11313	(5)		Stab Mar.Flak-Abtl.707
	(6)		Stab Mar.Flak-Abtl.711
	(9)	24.11.1943	Stab m.1.Battr.,2.-4.Battr., 6.u.8.Battr. Mar.Flak-Abtl.711
	(10)	15.04.1944	Stab u.Einh.Mar.Flak-Abtl.711
11747	(5)		1.Kp.Mar.Flak-Abtl. 707, u. gestr.
13170	(5)		3.Kp.Mar.Flak-Abtl. 707, u. gestr.
13663	(5)		4.Kp.Mar.Flak-Abtl. 707, dann
			4.Battr..Mar.Flak-Abtl. 707
	(6)		le.Flak-Battr.Libau (Mar.)
	(7)		le.Flak-Battr.Libau u. schw. Flak-Battr. Flughafen Libau (+A)
	(9)	14.03.1944	Stab u. 1.-8. Battr. Mar. Flak-Abtl.712
	(10)	15.04.1944	Stab u.Einh.Mar.Flak-Abtl.712
13957	(5)		5.Battr.Mar.Flak-Abtl. 707
	(6)		le.Flak-Battr.Windau (Mar.)
	(7)		le. u. schw. (=A) Flak-Battr. Windau (Mar.)
	(8)		le.Flak-Battr.Windau (Mar.)
	(10)	15.04.1944	9.Battr.Mar.Flak-Abtl.712
19846	(4)		2.Kp.Mar.Flak-Abtl. 229, dann
			9.Kp.Mar.Flak-Abtl. 225, dann
			3.Kp.Mar.Flak-Abtl. 215
	(5)		1.Kp.Mar.Flak-Abtl. 707, dann
			1.Battr.Mar.Flak-Abtl. 707
	(6)		schw.Flak-Battr. Memel (Mar.)
	(9)	15.06.1943	gestr.

V-12 VII Marineartillerieabteilung (Memel)
Tijdens de mobilisatie opgeheven. Vormde de moedereenheid voor de Mar. Art.Abtl. 117 (later gereorganiseerd tot 7.Ers.Mar.Art.Abtl.) en de Mar.Art. Abtl. 127 in Memel. Niet in veldpostoverzicht aangetroffen.

V-13 Marineartillerieabteilung 117 (Memel)
Sep. '39 te Memel gevormd. Aug. '41 naar Libau met drie compagnieën. Werd eind 1941, onder gelijktijdige overdracht van de 1.Battr. aan M.A.A. 513 hernoemd in 7.Ers.Mar.Art.Abtl., zie ook aldaar.

39 676	(4)	3.Kp.Mar.Art.Abtl.117
	(5)	3.Kp.7.Ers.Mar.Art.Abtl., dann
		3.Battr.7.Ers.Mar.Art.Abtl.
	(6)	gestr.
39 062	(4)	1.Kp.Mar.Art.Abtl.117
	(5)	6.Kp.Mar.Art.Abtl.513
	(6)	gestr.
39 892	(4)	4.Kp.Mar.Art.Abtl.117
	(5)	4.Kp.7.Ers.Mar.Art.Abtl., dann
		4.Battr.7.Ers.Mar.Art.Abtl.
	(7)	gestr.
30 272	(U)	Mar.Art.Abtl.117

Naschrift

Wellicht wordt hier Šakiai in Litouwen bedoeld, ik ben er niet zeker van:

— Mar.ZollbefehlsstelleIIIBotowo-Scaki/Mar.Bez.Zoll.-ZollkommissariatScaki

12 789	(9)	11.08.1943	Mar.Bez.Zoll-Kdo.(G) Scaki.

Dit overzicht kan niet volledig zijn, aangezien de mij beschikbare documentatie niet volledig is. Zo zijn onder andere schepen niet behorend tot de bovengenoemde grote eenheden, hospitaalschepen en tijdelijk onder bevel gestelde (transport)eenheden niet opgenomen. Gaarne opmerkingen ter verbetering en aanvulling gevraagd.
Er volgt nog een kruisverwijzingslijst, waarin de veldpostnummers in numerieke volgorde zijn opgenomen, alsmede een lijst met de meest gebruikte afkortingen. In een volgend nummer volgen enige aanvullingen die, alhoewel ik vele maanden aan dit artikel heb gewerkt, nu reeds door mij zijn onderkend. Hiervoor is nu echter geen tijd meer; het blad moet naar de drukker, zodat u het tijdig in huis hebt.

Bibliografie

1. Walter Lohman en Hans H. Hildebrand, *Die Deutsche Kriegsmarine 1939-1945: Gliederung - Einsatz - Stellenbesetzung*, Verlag Hans-Henning Podzun; Bad Nauheim, 1956.
2. Olaf Steckel, *Die Feldpostnummern der deutsche Kriegsmarine 1939-1945 - Landstreitkräfte*, in eigen beheer uitgegeven, Itzehoe, 1975.
3. Werner Haupt, *Heeresgruppe Nord 1941-1945*, Verlag Hans-Henning Podzun; Bad Nauheim, 1967.
4. Werner Haupt, *Baltikum 1941*, Verlag Kurt Vowinckel, Neckargmünd, 1963.
5. Walther Melzer, *Kampf um die Baltischen Inseln*, Verlag Kurt Vowinckel, Nekkargmünd, 1960.
6. Horst-Adelbert Koch, *FLAK, die Geschichte der deutschen Flakartillerie — mit Anhang*, Verlag Hans-Henning Podzun, Bad Nauheim, 1954.
7. Georg Tessin, *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945 (14 delen)*, Biblioverlag, Osnabrück, 1979 e.v.

8. Norbert Kannapin, *Die deutsche Feldpostübersicht 1939-1945 (3 delen)*, Biblioverlag, Osnabrück, 1980 e.v.
9. Norbert Kannapin, *Die Feldpostnummern der deutschen Kriegsmarine 1939-1945 - Seestreitkräfte*, in eigen beheer uitgegeven, Itzehoe, 1974.

Bijlage: Looptijd en omvang van de uitgifte van de verschillende veldpostnummers

Teneinde de uitgifte van de verschillende veldpostnummers te kunnen onderscheiden, volgt hieronder een totaaloverzicht. Met behulp van dit overzicht kan steeds met de aangegeven editie (x) en het veldpostnummer de juiste looptijd worden vastgesteld.

editie	*band*	*looptijd (dd-mm-jaar)*	*veldpostnummers (vp.nr.)*
(U)	(Urdruck)	Mob. - 01-01-1940	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 39 999
(1)		02-01-1940 - 27-04-1940	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 39 999
(2)		28-04-1940 - 14-09-1940	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 39 999
(3)	Band 1	15-09-1940 - 31-01-1941	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	25-09-1940 - 15-02-1941	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	01-10-1940 - 27-02-1941	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
(4)	Band 1	01-01-1941 - 11-07-1941	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	16-02-1941 - 18-07-1941	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	28-02-1941 - 29-07-1941	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
(5)	Band 1	12-07-1941 - 26-01-1942	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	19-07-1941 - 14-02-1942	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	30-07-1941 - 28-02-1942	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
(6)	Band 1	27-01-1942 - 14-07-1942	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	15-02-1942 - 30-07-1942	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	01-03-1942 - 07-09-1942	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
(7)	Band 1	15-07-1942 - 24-01-1943	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	31-07-1942 - 09-02-1943	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	08-09-1942 - 11-03-1943	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
	Band 4	20-10-1942 - 09-01-1943	vp.nr. 48 001 - vp.nr. 56 000
(8)	Band 1	25-01-1943 - 31-07-1943	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	10-02-1943 - 23-08-1943	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	12-03-1943 - 07-09-1943	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000

editie	*band*	*looptijd (dd-mm-jaar)*	*veldpostnummers (vp.nr.)*
	Band 4	10-01-1943 - 26-09-1943	vp.nr. 48 001 - vp.nr. 56 000
(9)	Band 1	01-08-1943 - 23-03-1944	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	28-08-1943 - 05-04-1944	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	08-09-1943 - 22-04-1944	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
	Band 4	27-09-1943 - 07-05-1944	vp.nr. 48 001 - vp.nr. 60 000
	Band 5	15-02-1944 - 17-05-1944	vp.nr. 60 001 - vp.nr. 64 000 und vp.nr. 80 001 - vp.nr. 88 000
(10)	Band 1	24-03-1944 - 06-11-1944	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	06-04-1944 - 09-11-1944	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	23-04-1944 - 24-11-1944	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
	Band 4	08-05-1944 - 05-12-1944	vp.nr. 48 001 - vp.nr. 64 000
	Band 4*a*	20-09-1944 - 19-12-1944	vp.nr. 64 001 - vp.nr. 68 000
	Band 5	18-05-1944 - 19-12-1944	vp.nr. 80 001 - vp.nr. 88 000
(11)	Band 1	07-11-1944 - 08-05-1945	vp.nr. 00 001 - vp.nr. 16 000
	Band 2	10-11-1944 - 08-05-1945	vp.nr. 16 001 - vp.nr. 32 000
	Band 3	25-11-1944 - 08-05-1945	vp.nr. 32 001 - vp.nr. 48 000
	Band 4	06-12-1944 - 08-05-1945	vp.nr. 48 001 - vp.nr. 64 000
	Band 5	20-12-1944 - 08-05-1945	vp.nr. 64 001 - vp.nr. 68 100 und vp.nr. 80 001 - vp.nr. 88 000

Summary

A. de Bruin, *Organisation and field post of the German Navy in the Baltic area during WW2*

It is not possible to determine every single naval unit ever present at one time in Estonia, Latvia or Lithuania during WW2, and record its field post designation here. Therefore, this article describes the naval and marine forces in the Baltic states in terms of their organisation, and the larger units to which they belong, including all vessels active for guarding and protecting the ports and coastal routes. Memel is regarded as part of Lithuania, and the start of the war is taken as 1939.

The highest hierarchical levels are denoted by Roman numerals, lower levels by capital

letters, numbers and lower-case letters. Staff units and the like are denoted as -0. For instance, unit I-A-2 is the second unit commanded by unit I-A, etc.
Hierarchic relations are given in italics where known, and in normal font if the relation could not be confirmed from the literature, but has been posited by the author on the basis of analogy and common sense.

There are tables listing the known periods of use of the various field post numbers, the most common abbreviations, and a list cross-referencing field post numbers to units described in this article.

de CINDERELLABEURS®

1e INTERNATIONALE BEURS
VOOR
FISCAALZEGELS
TREINBRIEFZEGELS
SCHEEPSPOSTZEGELS
SLUITZEGELS
KERSTZEGELS
STADSPOSTZEGELS
LITERATUUR

zowel zegels als poststukken

BELASTINGMUSEUM ROTTERDAM
18/19 OKTOBER 1997
10-17 uur

Museum en Beurs : gratis toegang

stichting de BRIEVENBEURS®
ORGANISATIE
Postbus 474, NL 2800 AL GOUDA, Nederland

DE BALTISCHE STATEN OP ZEGELS VAN DE SOVJETUNIE, AANVULLINGEN

In ons vorige nummer publiceerden we op blz. 32-36 een overzicht van de zegels met 'Baltische' motieven die de Sovjetunie heeft uitgegeven in de jaren 1947-1991. Twee leden stuurden een brief met aanvullingen: Mgr. dr. J.A. de Kok OFM en J.J. Volland. Een tragisch aspect hierbij is dat de heer Volland nog geen week na het schrijven van zijn brief is overleden. Wij missen in hem een gepassioneerd filatelist en een trouw bezoeker van onze bijeenkomsten.

(02.10.1952): *150 jaar Universiteit van Tartu* (Estland)
— 1643: 40 kop.

(08.09.1957): *100-jarig bestaan textielfabriek in Kreenholm bij Narva* (Estland)
— 1986: 40 kop.

(20.12.1963): *90e geboortedag M.J. Petrauskas. Litouws componist*
— 2841: 4 kop.

(01.01.1964): *250e geboortedag K. Donelaitis. Litouws dichter*
— 2865: 4 kop.

(01.03.1964): *Gedenkteken voor de drukker Iwan Fodorov. tegen een achtergrond van titels van kranten en boeken* (onder de kranten vinden we ook de Estische krant *Rahva Hääl*)
— 2886: 6 kop.

(10/12.04.1964): *F. Zander. Lets onderzoeker raketten- en ruimtetheorie*
— 2899: 10 kop.

(30.11.1964): *100e sterfdag V.J. Struve. directeur van de sterrenwacht in Dorpat* (Tartu, Estland)
— 2990: 4 kop.

(06.10.1965): *Postroute Moskou-Rīga*
— 3124: 1 kop.

(25.04.1969): *50 jaar radio- en telefoontoestellenfabriek in Rīga*
— 3617: 10 kop.

(20.08.1974): *Schilderij van E.F. Kalniņš. 'Aan de wind'* (Letland)
— 4267: 6 kop.

(04.11.1976): *Vliegtuig van J. Steglau* (Letland)
— 4542: 12 kop.

(19.09.1983): *Vuurtorens*
Genoemd zijn 5312 en 5313, maar ook de drie andere vuurtorens in de serie staan in Estland:
— 5309 (Kipu): 1 kop.
— 5310 (Keri): 5 kop.
— 5312 (Stirsudden): 10 kop.

(16.12.1988): *100e geboortedag M.I. Latsis. politicus van Letse afkomst*
— 5893: 5 kop.

(20.07.1989): *50 jaar dierentuin in Tallinn*
— 5977: 10 kop.

(01.08.1991): *Week van de brief, ontwerp van de Estische kunstenaar Lembit Lõhmus*
— 6224: 7 kop.

(19.11.1991): *Volksmuziekinstrumenten*
— 6249 (Letland): 10 kop.
— 6250 (Litouwen): 10 kop.

Volledigheidshalve kunnen we ook nog noemen:

(20.11.1935): *M. Kalinin als fabrieksarbeider in Reval (Tallinn)*
— 532: 3 kop.

(12.12.1990): *Schilderij door N.K. Röhrich van het Pskowo-Petchorsky Klooster in Petchory* (het vroegere Petseri, dat tot 1946 deel uitmaakte van Estland)
— 6155: 20 + 10 kop.

♦ *Michel* 5977 op brief met speciaal stempel

DE LITOUWSE LUCHTPOSTTARIEVEN

DR. VYTAUTAS DONIELA

Inleiding

In het verleden hebben filatelisten altijd meer aandacht gehad voor de Litouwse luchtpostzegels dan voor de ontwikkeling van het postvervoer door de lucht. Toch zijn beide aspecten met elkaar verbonden. Dank is verschuldigd aan onderzoekers als Walter E. Norton, Charles Matuzas (inmiddels beiden overleden), Algis Preikša en vele anderen. Vermeldenswaard is de gedetailleerde studie van Vytautas Valantinas over de ter gelegenheid van de mislukte vlucht van de Lituanica I uitgegeven Darius/Girėnas-opdrukken. Naar eerdere publicaties zal in dit artikel worden verwezen.

Deze studie is gewijd aan de luchtposttarieven, waarbij we vijf perioden kunnen onderscheiden. Daarnaast gaan we in op de transatlantische 'Clipper'-dienst en de luchtposttarieven naar Estland, Letland en Zweden.

Eerste periode: midden 1921 - 30 mei 1922

Gereconstrueerde tarieven:

brieven tot 20 (?) g.	5 auksinai
overgewicht per 20 (?) g. (of deel daarvan)	3 auksinai
briefkaarten	5 auksinai
aantekenrecht	5 auksinai

Litouwen kende geen binnenlandse vliegverbindingen, zodat genoemde tarieven van toepassing waren op buitenlandse post. De praktijk echter bleef beperkt tot Duitsland, de vrije stad Danzig en, gedurende korte perioden in 1921, Letland en Estland.

We moeten erop wijzen dat deze tarieven slechts gebaseerd zijn op bekende poststukken: ca. 10 echt gevlogen brieven en een aantal per luchtpost te verzenden poststukken, die echter te laat werden gepost om binnen het vliegseizoen te kunnen worden vervoerd. Een officiële tarievenlijst, met mogelijk ook drukwerk, monsters e.d., is niet bekend. Daarmee is het onzeker of het basisgewicht 15 g. of 20 g. bedroeg. Wellicht was het 15 g., want in de periode 1 januari 1919-30 juni 1921 gold dat als basisgewicht voor over land vervoerde brieven. Toch lijkt 20 g. waarschijnlijker.

De eerste buitenlandse luchtpost arriveerde op 10 maart 1921 om 15.30 u. op het vliegveld van Kaunas (bron: *Paštininkų Balsas*, 'Stem van de Postbode', 1921, Nr. 2 (10) van 23 april 1921). Het betrof twee postzakken aangevoerd door een vliegtuig dat via Memel uit Königsberg kwam. Omdat de route Danzig-Königsberg-Memel officieel pas op

1 april 1921 operationeel werd, moet deze vroege vlucht van experimentele aard zijn geweest. Proefvluchten voorafgaande aan de formele ingebruikname van en route waren en zijn een normaal verschijnsel.

◆ Afbeelding 1: Brief van Kaunas naar Berlijn, 11 oktober 1921. Transitstempel 'Mit Luftpost befö rdert Kö nigsberg (Pr.)'. Porto: 5 auksinai

Strikt genomen waren de tarieven van de eerste periode van toepassing op de reguliere lijn Königsberg-Kaunas-Königsberg en de aansluiting op andere reeds bestaande luchtlijnen naar Danzig en Berlijn. De lijn Kaunas-Königsberg werd officieel gevlogen van 26 juli t/m 15 oktober 1921. De tarieven waren ook van toepassing op de tijdelijk verlengde vluchten naar Rīga en Tallinn.
Het lijkt erop dat de beëindiging van de vluchten op 15 oktober 1921 niet tijdig en/of niet algemeen bekend werd gemaakt. Er bestaan namelijk volgens luchtposttarieven gefrankeerde brieven die toch per trein werden vervoerd en als gevolg niet het stempel 'mit Luftpost befördert' of een dagtekeningstempel van een postkantoor met luchtpostafdeling ontvingen.

♦ Afbeelding 2: Aangetekende brief van Kaunas naar Berlijn, 20-22 september 1921. Aankomststempel Berlin C2 Luftpost. Porto 5 + 5 = 10 auksinų

De hoeveelheid vervoerde luchtpost was over het algemeen gering: de Danziger Luft Reederei, die een aantal lijnen naar het oosten exploiteerde, meldde dat in Königsberg gemiddeld 1,1 en in Memel gemiddeld 3,8 brieven per dag werden aangevoerd.

De onvolledige luchtposttarievenlijst van de eerste periode zou kunnen worden aangevuld door de Richtlijnen van 1921 en 1922 (als die al bestaan) van het Ministerie van Communicatie. Het was namelijk dit ministerie dat verantwoordelijk was voor de passagiers- en posttarieven.

♦ Afbeelding 3: Aangetekende brief, derde gewichtsklasse, van Kaunas naar Oberhausen, 15-17 augustus 1921. Transitstempel Berlin C2 Luftpost. Porto: 5 + 2 3 + 5 = 16 auksinų

Tweede periode: 31 mei - 30 september 1922

De groeiende inflatie veroorzaakte een verhoging van de luchtposttarieven per 31 mei 1922. De algemene posttarieven waren al op 1 april verdubbeld. Wellicht in verband met de geplande introductie van de nieuwe nationale munt, de litas, werden de nieuwe tarieven als 'tijdelijk' aangeduid.

brieven (max. 40 (?)/400 (?) g.) tot 20 g. overgewicht per (deel van) 20 g.	 10 auksinų 6 auksinai
briefkaarten	10 auksinų
drukwerk (max. 400 g.) per 50 g.	 2 auksinai
zakenbrieven en *handelsmonsters* (max. 400 g.) tot 100 g. overgewicht per (deel van) 50 g.	 4 auksinai
aantekenrecht	10 auksinų

— 783 —

Pašto korespondencijos orlaiviais vežiojimo į užsienį laikinas tarifas.

Nuo 1922 m. gegužės mėn. 31 d. nustatomas šis pašto korespondencijos orlaiviais vežiojimo į užsienį laikinas tarifas.

I. Paprasti laiškai.

Ligi 20 gramų . . . . . 10 auks.
Už kiekvienus sekančius 20 gramų . . . . 6 „
Galutinas laiško svarumas — 40 gramų.

II. Atviri laiškai.

Paprasti . . . . . 10 auks.

III. Spausdiniai.

Už kiekvienus 50 gramų . . . . . 2 auks.
Galutinas svarumas 400 gramų.

IV. Reikalų raštai.

Ligi 100 gramų . . . . . 10 auks.
Už kiekvienus sekančius 50 gramų . . . . 4 „
Galutinas svarumas 400 gramų.

V. Prekių pavyzdžiai.

Ligi 100 gramų . . . . . 10 auks.
Už kiekvienus sekančius 50 gramų . . . . 4 „
Galutinas svarumas 400 gramų.

VI. Apdraudimas.

Už kiekvieno siuntinio apdraudimą . . . . 10 auks.

Galvanauskas
Ministeris Pirmininkas.

Lozoraitis
Ministerių Kabineto Reikalų Vedėjas.

Kaunas, 1922 m. gegužės mėn. 31 d.

◆ Afbeelding 4: Uit *Vyriausybės Žinios*

◆ Afbeelding 5: Aangetekende brief, tweede gewichtsklasse, van Kaunas naar Jena, 16-18 augustus 1922. Onleesbaar Duits luchtpoststempel. Porto: 10 + 6 + 10 = 26 auksinai

Vierde periode: midden 1923 - eind 1929

Na de invoering van de litas werden nieuwe luchtposttarieven vastgesteld en (aansluitend?) bevestigd door publicatie op 20 juni 1923, ook ditmaal met de toevoeging 'tijdelijk'. De bedragen werden permanent bij de algehele herziening van de posttarieven op 15 juli 1928.

Het voornaamste verschil tussen de luchtposttarieven van 1923 en 1928 zit in de verhoging van het maximale gewicht en de invoering van het bericht van ontvangst.

	20 juni 1923	*15 juli 1928*	
brieven	max. 400 g.	max. 2 kg.	
tot 20 g.			1 litas
overgewicht per (deel van) 20 g			60 centų

briefkaarten			60 centų
drukwerk per 50 g.	max. 400 g.	max. 2 kg	 20 centų
zakenbrieven tot 100 g. overgewicht per (deel van) 50 g.	max. 400 g.	max. 2 kg	 1 litas 20 centų
handelsmonsters tot 100 g overgewicht per (deel van) 50 g.	max. 400 g.	max. 500 g.	 40 centų 20 centų
aantekenrecht			1 litas
bericht van ontvangst			1 litas

Oro pašto taritas.

§ 40. Paprasti laiškai —
ligi 20 gramų . . . . . 100 ct.
toliau už kiekvienus 20 gr. . . 60 „
(galutinis svarumas 2 klgr.)

§ 41. Atviri laiškai —
paprasti . . . . . 60 „

§ 42. Banderolės — spausdiniai —
a) už kiekvienus 50 gramų . . 20 „
(galutinis svarumas 2 klgr.)
b) reikalų raštai —
ligi 100 gramų . . . . . 100 „
toliau už kiekvienus 50 gramų . 20 „
(galutinis svarumas 2 klgr.)
c) prekių pavyzdžiai —
ligi 100 gramų . . . . . 40 „
toliau už kiekvienus 50 gramų . 20 „
(galutinis svarumas 500 gr.)

§ 43. Registravimas —
už kiekvienos siuntos įregistravimą . . . . . 100 „

§ 44. Už korespondencijos davimo pranešimą . . . . . 100 „

§ 47. Šis tarifas veikia nuo 1923 m. liepos mėn. 15 d.

Publ. in Govt Gazette
"Vyriausybės Žinios"

◆ Afbeelding 6: Uit *Vyriausybės Žinios*

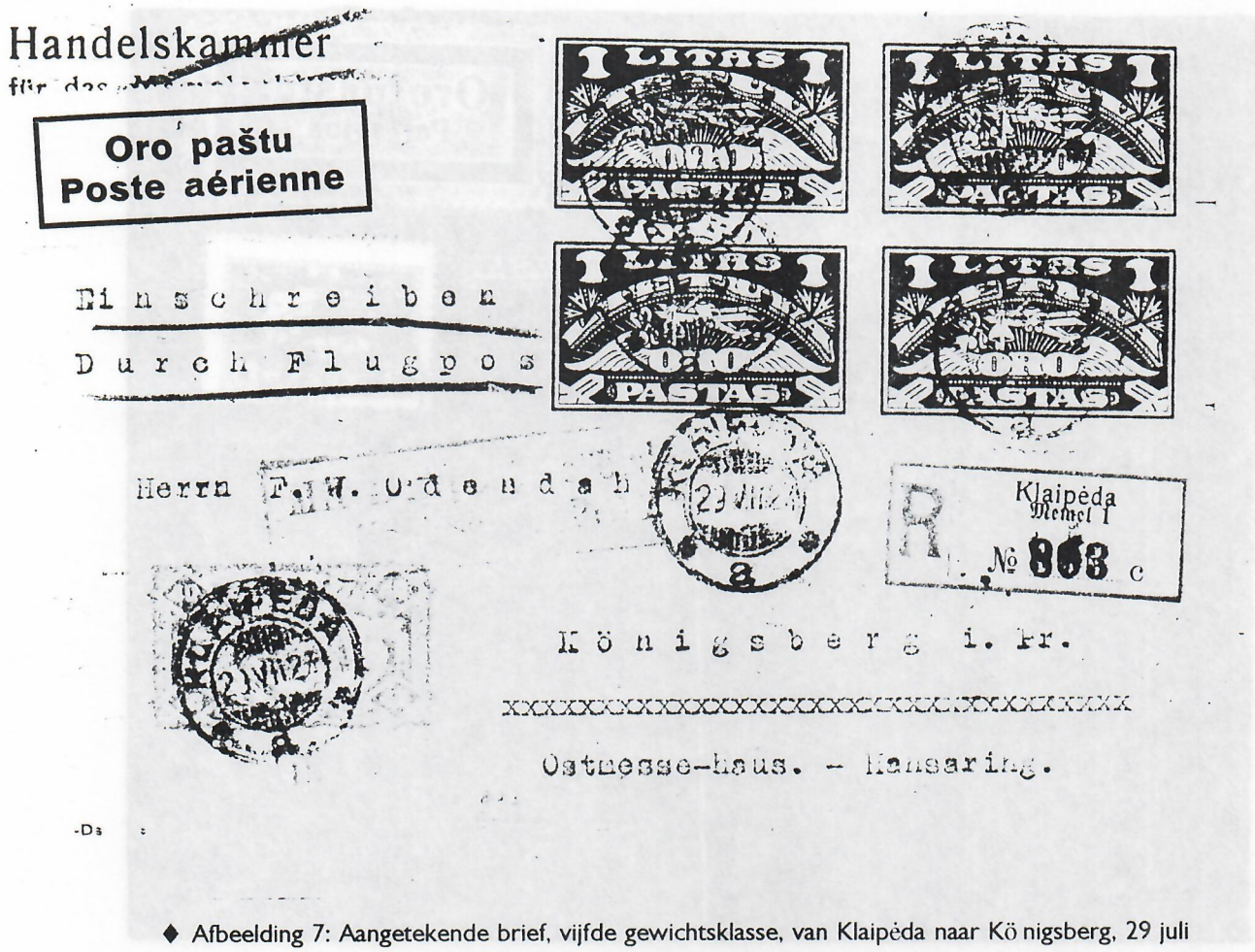

♦ Afbeelding 7: Aangetekende brief, vijfde gewichtsklasse, van Klaipėda naar Kö nigsberg, 29 juli 1927. Aankomststempel 'Mit Luftpost befö rdert Kö nigsberg (Pr.). Porto: 1 litas + 4 60 centų + 1 litas = 4.40 litų

Vierde periode: begin 1930 - eind 1935

Dankzij het feit dat de luchtvaartmaatschappij Deruluft Kaunas opnieuw in zijn vluchtschema's opnam, veranderden de luchtposttarieven ergens in de eerste helft van 1930 (de precieze datum is onbekend, maar sommige bronnen suggereren 10 mei 1930). In tegenstelling tot de oude wijze van berekening werd nu een aparte luchtposttoeslag geïntroduceerd, te weten 40 centų voor *briefkaarten* en voor iedere 20 gram *brief*gewicht. Verdere details zijn onduidelijk, want de nieuwe tarieven werden niet gepubliceerd in de *Staatscourant* (*Vyriausybės Žinios*). Er zijn aanwijzingen dat er wel een aparte circulaire is geweest die een overzicht gaf van de tarieven voor niet-Europese bestemmingen, maar deze circulaire is nog niet teruggevonden.

Om een aangetekende luchtpostbrief te versturen naar een Europees land, moest men nu plakken: 60 centų voor een brief tot 20 g. + 60 centų aantekenrecht + 40 centų luchtposttoeslag = 1,40 litų.

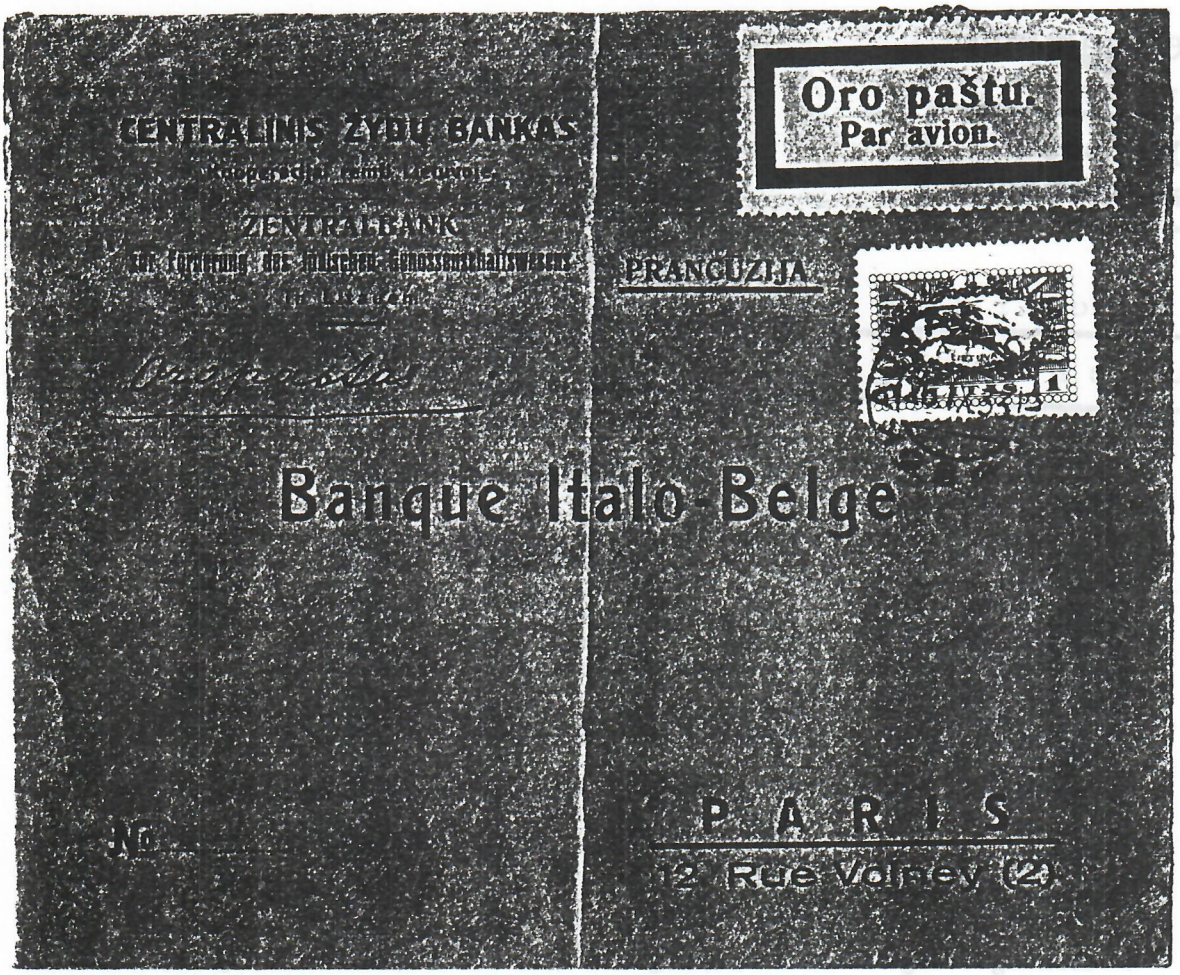

♦ Afbeelding 8: Brief van Kaunas naar Parijs, 26 september 1933. Transitstempel Berlin-Zentralflughafen, 26-1933. Porto: 1 litas (60 + 40 centų)

♦ Afbeelding 9: Brief van Kaunas naar Ginneken bij Breda, 9 augustus 1934. Transitstempels Berlin Zentralflughafen, 9 augustus 1934 en Berlin C, 9 augustus 1934. Aankomststempel Breda, 10 augustus 1934. Porto: 60 centų + 60 centų gewichtstoeslag + 40 centų luchtposttoeslag = 1.60 litų

Vijfde periode: begin 1936 - juni 1941
Als gevolg van de invoering van verschillende luchtposttoeslagen voor Europese en niet-Europese bestemmingen werden de tarieven begin 1936 (exacte datum onzeker) drastisch herzien.

De *toeslag* voor luchtpostbrieven naar een Europees land ging 30 centų per (deel van) 20 g. bedragen. Hetzelfde bedrag voor briefkaarten. Deze 30 centų kwam bovenop het normale buitenlandbriefporto van 60 centų voor de eerste 20 g. en 35 centai per (deel van) 20 g. overgewicht.
Andere buitenlandporti: briefkaarten 35 centai, aantekenrecht 60 centų, expresserecht 1.20 litų.

Het meest voorkomende tarief voor een luchtpostbrief binnen Europa bedroeg dus 90 centų (60 centų brief + 30 centų luchtposttoeslag.
De 'Europese' toeslag van 30 centų gold niet alleen voor brieven en briefkaarten, maar ook voor drukwerk, monsters e.d. Sinds 1 juli 1934 waren daarvoor onderstaande tarieven van kracht.

drukwerk (max. 2 kg), per (deel van) 50 g	10 centų
handelsmonsters (max. 500 g.), tot 100 g.	25 centai
overgewicht per (deel van) 50 g.	10 centų
zakenpost (max. 2 kg), tot 250 g.	60 centų
overgewicht per (deel van) 50 g.	10 centų

De luchtposttoeslagen voor brieven, briefkaarten en andere post (met uitzondering van pakketpost) naar niet-Europese bestemmingen werden bepaald door de afstand. De laagste toeslagen golden Egypte (65 centai), Noord-Afrika, het Nabije Oosten en Palestina (85 centai); de hoogste moesten betaald worden voor de Zuid-Amerikaanse landen, zoals Argentinië (8.35 litai). Afhankelijk van de route bedroeg de toeslag naar de Verenigde Staten 1.20 litų of 1.60 litų; naar Canada 95 centai. Binnen Europa was de gewichtseenheid 20 gram; voor niet-Europese bestemmingen echter slechts 10 gram.

Šaukėnai – Senoji medinė statyba
L'ancienne structure en bois

LIETUVA + LITHUANIE

ATVIR
A T S A
CARTE POSTALE

Adresse
J. Movšovičius
Kranto g-ve 12
Jonava
Lietuva-Lithuanie

Hern.
K. A. K. Larsen
Godevangsvej 10
Hillerod
Danija – Danmark.

♦ Afbeelding 10: Briefkaart van Jonava naar Hillerod in Denemarken, 5 februari 1940. Porto: 35 + 30 = 65 centai

Oro paštas – Par avion
Exprès – Durch Eilboten bestellen.

EXPRES

Oro paštu
Par avion

Basler Versicherungs-Gesellschaft
gegen Feuerschaden, Generaldirektion

Basel, Schweiz
Elisabethenstraße

♦ Afbeelding 11: Expresbrief van Kaunas naar Basel (Zwitserland), 25-26 september 1938. Porto: 60 + 30 + 1.20 (expresse) = 2.10 litų

◆ Afbeelding 12: Aangetekende brief van Kaunas naar Londen, 10 maart 1940. Engelse censuurstrook. Porto: 60 + 60 + 30 = 1.50 litų

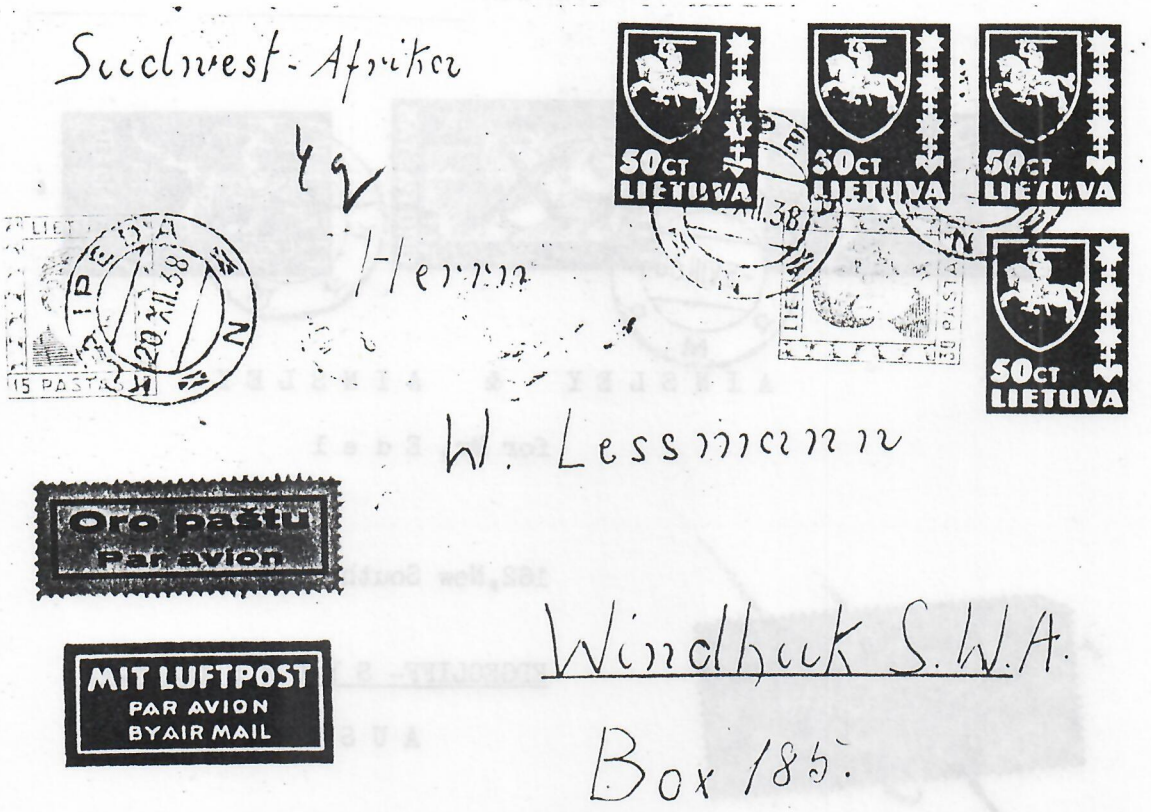

♦ Afbeelding 13: Brief van Klaipėda naar Windhoek, Zuid-West-Afrika, 20 december 1938. Porto: 60 + 1.85 = 2.45 litai

◆ Afbeelding 14: Brief van Klaipėda naar Sydney, Australië , 5 augustus 1938. Porto: 60 + 2 · 2.80 = 6.20 litų

Een compleet overzicht van de toeslagen verscheen in het deel-1936 van de Postale Regelingen (een onregelmatig verschijnende publicatie!). Dr. Peter A. Michalove wist de hand te leggen op de WPO-versie en deze te laten herdrukken in het *WPO*-bulletin, nr. 213, 1992. Mede vanwege de lengte wordt de lijst hier niet weergegeven.

De radicale herziening van de luchtposttarieven voor brieven en andere poststukken maakte het noodzakelijk op overeenkomstige wijze de porti voor pakketten aan te passen. Een gedetailleerde, lange lijst voor de gehele wereld verscheen in de *Staatscourant* (*'Vyriausybės Žinios'*, nr. 542, 31 juli 1936) en werd ten behoeve van postambtenaren herdrukt, ditmaal met een praktische handleiding voor de berekening van luchtpostpakketten ('Pašto Valdybos Žinynas', supplement bij de krant *Pašto Pasaulis*).

De luchtposttarieven bleven van kracht tot kort voor de Russisch-Duitse oorlog in juni 1941. Hieronder de twee voornaamste uitzonderingen:

— Vanaf 1 juni 1938 waren voor Zweden, zoals al eerder voor Letland en Estland, de binnenlandse tarieven van toepassing.
— Voor de transatlantische ('Clipper') dienst werden speciale luchtposttarieven ingevoerd.

Luchtposttarieven naar Letland, Estland en Zweden
Hoewel voor Letland en Estland al binnenlandse tarieven van kracht waren, werden tot 1936 voor deze landen de normale buitenland-luchtposttarieven berekend. Vanaf 1936 werd de 'Europese' toeslag van 30 centų op een binnenlandse brief/briefkaart van 30 centų, resp. 15 centų geheven.
Vanaf 1 juni 1938 was dit ook van toepassing op post naar Zweden.

De transatlantische 'Clipper'-dienst
De eerste transatlantische ('Yankee Clipper') retourvlucht vanaf Marseille naar de Verenigde Staten vond plaats op 25 mei 1939. De Franse posterijen attendeerden de Litouwse posterijen op deze gebeurtenis. Post voor de vlucht over de oceaan zou op 24 mei om 12.20 uur vanaf Kaunas gevlogen worden. Of dat ook daadwerkelijk gebeurde, is nogal onzeker; de betreffende circulaire van de Litouwse post was namelijk nogal aan de late kant.

♦ Afbeelding 15: Aangetekende brief van Kaunas naar New York, 19 september 1940. Porto: 60 + 60 + 1.95 'Yankee Clipper'-toeslag = 3.15 litai

Brieven bestemd voor de oceaanvlucht moesten voorzien zijn van de aanduiding 'Par 1-er service aérien France-États Unis'. De speciale, iets lagere, toeslagen waren als volgt:

Portugal (per 20 g.)	0.30
Azoren	0.90
VS en Canada	1.95
Mexico, Cuba, Bahama's, Dominicaanse Republiek, Haïti, Jamaica, Bermuda, Maagdeneilanden	2.60
Guatemala, Honduras, Nicaragua, San Salvador	2.75
Brits Honduras (Belize), Hawaii	3.30
Costa Rica, Guadeloupe, Martinique, Panama	2.95
Barbados	3.00
Venezuela	3.65
Ecuador, Guyana, Colombia, Peru	4.00
Marianen	4.85

By Transatlantic ! Air Mail

Mrs.

A. S i m o n

951 Brooks Lane

B a l t i m o r e Md.

U.S.A.

♦ Afbeelding 16: Brief van Kaunas naar Baltimore, 27 maart 1941. Porto: 50 kopeken + 1.95 roebel = 2.45 roebel. De brief is verstuurd tijdens de Sovjetbezetting, vandaar dat we nu in roebels rekenen

Met uitzondering van Portugal (20 g., Europa) was een basisgewicht van 10 g. van toepassing.

De transatlantische 'Clipper'-dienst wordt, inclusief de voorgeschiedenis, uitgebreid behandeld in een artikel van Walter E. Norton, gepubliceerd in diverse *LPSNY-Bulletins*, beginnende met nr. 114, september 1980.

Tot slot

Dr. Doniela is zeer geïnteresseerd in opmerkingen of aanvullingen naar aanleiding van zijn artikel.
Wellicht kunnen daarmee onduidelijkheden worden verklaard en stukjes worden toegevoegd aan zijn studie. Zijn belangstelling gaat daarbij niet alleen uit naar de luchtposttarieven, maar richt zich op het gehele terrein van de luchtpostgeschiedenis.
Zijn adres: Dr. V. Doniela, P.O. Box 189, Bankstown NSW 2200, Australië.

Vertaling: Ruud van Wijnen
De afgebeelde poststukken bevinden zich, op drie na, in de collectie van dr. Doniela. De afbeeldingen 8, 11 en 12 echter in de collectie van Ruud van Wijnen.

Summary

Dr. Vytautas Doniela, *Lithuanian air mail rates*
Five periods of different air mail rates can be distinguished in the — still rather unclear — history of Lithuanian postal rates:
— First period: mid 1921 - 30 May 1922.
— Second period: 31 May - 30 September 1922.
— Third period: mid 1923 - end of 1929.
— Fourth period: beginning of 1930 - end of 1935.
— Fifth period: beginning of 1936 - June 1941.

Though not always with perfect certainty, especially not on the first period, the author mentions the most important air mail rates. Since 1936 there were special rates for Latvia and Estonia, since 1938 also for Sweden.
At the end of the paper some attention has been paid to the 'Clipper' flights from Marseille to the USA (1939).

Van dr. Doniela ontvingen we, behalve zijn artikel, ook onderstaande afbeeldingen: luchtpostbrieven, op 1 mei 1920 verzonden van Amsterdam naar de Nederlandse ambassade in Warschau (afbeelding 1) en het consulaat in Kaunas (afbeelding 2). Opvallend daarbij is dat de brief naar Warschau via Parijs werd vervoerd (KLM/Poolse LOT) en de brief naar Kaunas via Berlijn (KLM/Deruluft). In beide gevallen zou het, gelet op

de aantekeningen op de enveloppen, gaan om eerste vluchten. Dat lijkt, gezien de gevolgde routes via Parijs en Berlijn, onwaarschijnlijk. Wie weet er meer van? Uw reacties gaarne aan dr. Doniela (of de redactie).

DRUKWERK

G. A. G. THOOLEN
The Hague
(Holland)

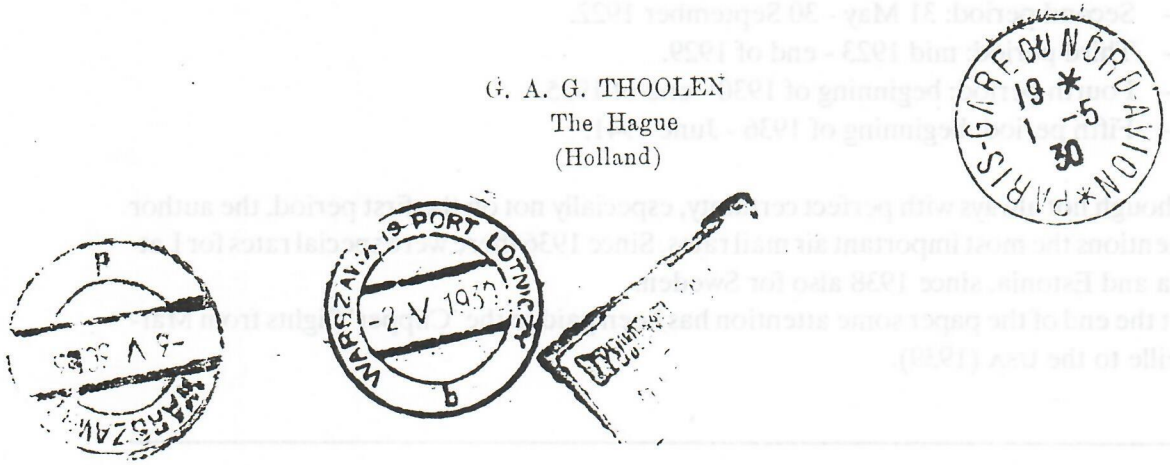

1ste Amsterdam - Kowno

Consulat des Pays-Bas
Kaunas
Litauen

DRUKWERK

G. A. G. THOOLEN
The Hague
(Holland)

LETLAND: NIEUWE ONTWIKKELINGEN VII

RUUD VAN WIJNEN

Tarieven

Om de vorige overzichten actueel te houden volgen hier de belangrijkste posttarieven zoals die sinds 1 januari 1997 van kracht zijn.

Hierbij valt op dat alleen de tarieven van de eerste gewichtsklasse zijn verhoogd (20 à 25%), zelfs het aantekenrecht bleef ongewijzigd.

♦ Afbeelding 1: Per B-post verzonden brief van Rīga-11 naar Arnhem. Porto: 10 santimu

Het prijsverschil tussen A- en B-briefpost (afbeelding 1) binnen Europa is aanzienlijk: 10 santimu. Eén van mijn correspondenten verzendt zijn brieven daarom sinds enige tijd als B-post. Tot nu toe arriveren B-brieven net zo snel als A-post. Waarschijnlijk bestaan er geen afzonderlijke A- en B-postzakken en als die al bestaan, gaan ze gewoon met hetzelfde vliegtuig, neem ik aan.

	binnenland	*Estland en Litouwen*	*Europa A - B-post*	*Overzee*
brieven, tot 20 g.	10 s.	10 s.	20 s. - 10 s.	30 s.
20-100 g.	16 s.	30 s.	48 s. - 33 s.	80 s.
100-250 g.	24 s.	90 s.	140 s. - 85 s.	200 s.
aantekenen	12 s.	12 s.	12 s. - 12 s.	12 s.
briefkaarten	6 s.	6 s.	16 s. - 10 s.	25 s.
drukwerk, tot 20 g.	10 s.	10 s.	20 s. - 10 s.	30 s.
20-100 g.	16 s.	30 s.	48 s. - 33 s.	80 s.
100-250 g.	24 s.	90 s.	140 s. - 85 s.	200 s.

Nogmaals: het gevang

In *Het Baltische Gebied*, nr. 28, blz. 67 besteedde ik enige aandacht aan censuurstempeltjes van gevangenissen.

Een van onze leden correspondeert met een gevangene. Dat boeit (!) niet alleen, maar levert ook stempeltjes op (afbeelding 2).

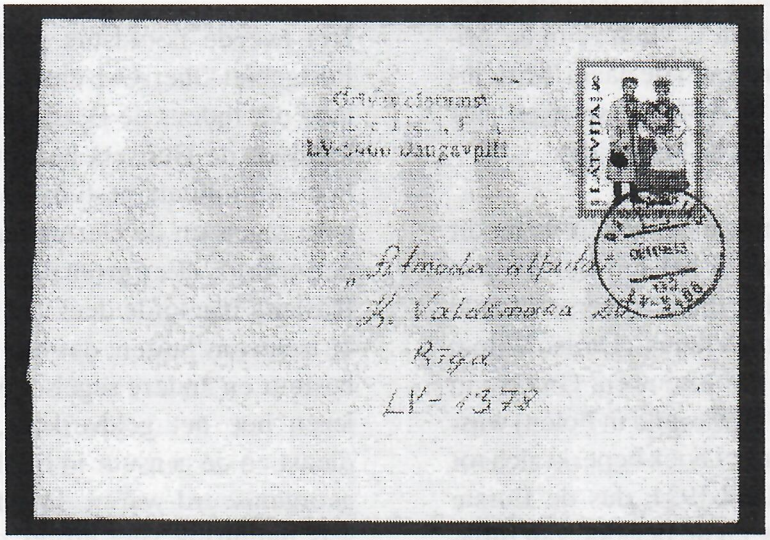

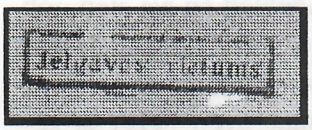

◆ Afbeelding 2: Gevangeniscensuren van Daugavpils (Grīva-gevangenis) en Jelgava

RECENSIE

Die Inflation der Markwährungen und das postalische Geschehen im litauisch-polnischen Raum

Het boek met deze lange titel is de tweede publicatie van de Forschungsgemeinschaft Litauen im Bund deutscher Philatelisten en geschreven door Gerhard Hahne. De titel doet al vermoeden dat het centrale onderwerp van het boek het gebied is dat vlak na de Eerste Wereldoorlog werd geclaimd door zowel Litouwen als Polen. Het is even Litouws en even Pools geweest, op 9 oktober 1920 bezet door een Poolse legermacht onder generaal Żeligowski en op 18 april 1922 bij Polen ingelijfd. Twee jaar lang was het gebied dus een min of meer zelfstandig staatje, dat ook eigen postzegels uitgaf. U vindt ze in de *Michel*-catalogus onder de naam 'Mittellitauen'. In Nederland spreken we meestal van het Wilnagebied.

Er is daarna nog meer gebeurd met dit gebied. Alleen al het feit dat de drie grootste steden thans in verschillende landen liggen (Vilnius (Duits: Wilna, Pools: Wilno) in Litouwen, Grodno in Wit-Rusland en Suwałki in Polen) wijst daarop. Maar het boek beperkt zich tot de periode 1914-1924, dus de Eerste Wereldoorlog en de periode van inflatie die daarop volgde.

'Inflatie' is ook het belangrijkste thema in dit boek. Het begint met een behandeling van het geldwezen in het tsaristische Rusland, uiteraard vooral bekeken vanuit posthistorisch oogpunt en geïllustreerd met afbeeldingen van echt gelopen brieven. We zien wat er veranderde toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak ('stomme' stempels, censuren, veldpost). De lijn wordt doorgetrokken tot de tijd van de Russische revolutie en de periode van inflatie van de Russische roebel die daarop volgde. We zien een paar poststukken, gefrankeerd met halve vellen postzegels. Met de revolutie had het Wilnagebied, dat toen door de Duitsers was bezet, natuurlijk weinig van doen, maar de Russen zijn nog wel even terug geweest en probeerden toen met weinig succes van Litouwen een sovjetrepubliek te maken.

Het tweede hoofdstuk gaat over het Postgebiet Ober-Ost, dat deel van Rusland dat tijdens de Eerste Wereldoorlog door de Duitsers bezet werd. Het had een militair bestuur en eigen zegels: zegels uit de Germaniaserie, met een opdruk. (Een groot deel van het bij Rusland ingelijfde deel van Polen viel er trouwens buiten; dat had een eigen bestuur en andere zegels.) We kunnen lezen hoe het geldverkeer, de postdienst en de censuur in het Postgebiet georganiseerd waren. Het Postgebiet was natuurlijk veel groter dan alleen maar het Wilnagebied en we zien ook veel voorbeelden van brieven uit de rest van Litouwen, uit Letland en zelfs uit Estland, dat maar even bezet is geweest.

Het derde hoofdstuk behandelt de militaire schermutselingen aan het eind van de Eerste Wereldoorlog en in de perio-

de kort erna. Ook de Oekraïne, dat een korte periode van zelfstandigheid heeft gekend, krijgt nog even aandacht. Ook hier kunnen we nalezen hoe de economie, en als afgeleide daarvan het postverkeer, toch nog een beetje draaiende bleef.

De (weder)geboorte van het onafhankelijke Litouwen komt aan de orde in hoofdstuk 4. We zien ook hoe Litouwen zijn eigen munt kreeg.

Hoofdstuk 5 gaat over Polen, zijn geldstelsel en de organisatie van zijn postverkeer. Op het eind van het hoofdstuk wordt specifiek ingegaan op het Wilnagebied.

In hoofdstuk 6 wordt verteld hoe het geldverkeer geregeld was in het staatje van Żeligowski. Iedere verzamelaar van dit gebied zal met jaloezie kijken naar de afgebeelde poststukken, want hij weet hoe moeilijk die te krijgen zijn...

Hoofdstuk 7 heet 'Polens Hochinflation'. Als we de illustraties bekijken, zien we hoe de brieven gefrankeerd worden met steeds grotere veldelen.

Het laatste hoofdstuk vertelt hoe het geldverkeer in de buurlanden geregeld was. Letland en Estland hadden enige last van inflatie, maar wisten die in de loop van de jaren twintig te bedwingen.

In Duitsland nam de inflatie schokkende vormen aan (we kennen allemaal wel de zegels met opdrukken van *x* miljoen en *y* miljard). Het boek staat ook nog even stil bij de postale betrekkingen tussen het Wilnagebied en Duitsland.

Het boek is een aanrader voor ieder die geïnteresseerd is in de postale geschiedenis van het Wilnagebied — en van de gebieden die eromheen liggen. Want het gebied en vooral de belangrijkste stad daarin staan natuurlijk centraal (een zeer groot deel van de afgebeelde poststukken komt uit Wilna), maar de 'Umwelt' blijft zeker niet buiten beschouwing. Mede daarom lijkt het boek mij zelfs interessant voor niet-filatelisten die geïnteresseerd zijn in de organisatie van het geldwezen in het noordelijk deel van Midden-Europa.

Sijtze Reurich

- Gerhard Hahne, *Die Inflation der Markwährungen und das postalische Geschehen im litauisch-polnischen Raum*, uitgave van de Forschungsgemeinschaft Litauen im Bund deutscher Philatelisten, Uetze. Het boek telt 306 pagina's en kost DM 48,—. Het is te bestellen via Neues Handbuch der Briefmarkenkunde e.V., Papenweg 12, 59494 Soest (Duitsland).

ONTVANGEN, GELEZEN EN TE LEZEN

◆ *Rossica*, the Journal of the Rossica Society of Russian Philately, No. 127, oktober 1996

Het vredesverdrag van *Riga*, gesloten op 18 maart 1921 tussen Polen en de Sovjetunie, werd pas op 24 mei 1923

gevolgd door een post- en telegraafconventie. Deze regelde onder andere de postuitwisseling, die in Polen o.a. plaatsvond in Wilna.
Opvallend bij het artikel over deze conventie is een brief uit januari 1923 van Witebsk naar Wilna met een stempel van Kaunas. Waarschijnlijk werd de brief vanuit Litouwen geretourneerd.
'Gewichten, tarieven en routes' van de hand van Alexander Epstein uit Tallinn toont poststukken als illustraties bij de tarieven van 1 t/m 5 kopeken uit de periode 1865-1918. Vanzelfsprekend nogal wat Baltische voorbeelden.
Verder posthistorische bijdragen over de censuurstempels gebruikt op de sorteerkantoren van het Rode Leger (1942-43) en het begin van commerciële vluchten tussen de Sovjetunie en Mongolië (1926).

♦ *The Post-Rider*, the Canadian Society of Russian Philately, No. 39, november 1996
'Sovjetkrijgsgevangenen in de Aslanden' met twee brieven uit Aizpute en Riga (1945-1946), meer voorbeelden van 'gecontroleerde' post uit de Sovjetunie (met afbeeldingen uit Riga en Tallinn, 1948-1949), 'De divisies gevormd uit Roemeense gevangenen in de Sovjetunie' (1944-45) en 'Post van de Hongaarse krijgsgevangenen in de Sovjetunie' (1941-1948). Vier zeer lezenswaardige bijdragen over menselijke tragedies en hun posthistorische gevolgen. Onze complimenten aan redacteur Andrew Cronin!

♦ *Philatelia Baltica*, nr. 103, mei 1997
Achterkanten, vervalsingen en nieuwe ontdekkingen staan ditmaal centraal in deze uitgave van de Duitse Letland-vereniging. Op een briefkaart uit 1894 verraadt A. von Hirschheydt het een en ander van zijn wandel en zijn handel rond de Wenden-'Neu'- en Nachdrukke.
'Mit Alt-Pebalg kein Postverbindung' op de achterzijde van een Ober-Ost-brief uit december 1918 zegt iets over de turbulente tijden in de begindagen van de Letse onafhankelijkheid.
Vals... Over Awaloff-Bermondt en halfvals met Afrikavlucht-zegels. Opgedoken na 77 jaar: het provisorische stempel van Zonepe, en na 53 jaar de Ostland-stempels Riga 4 en Katharinenhof met postcodegebied 5C.

♦ *Lituania*, nr. 7, juni 1997
Aandacht voor de post in het 'Litouwse' gebied tijdens Napoleons veldtocht in Rusland, 1812. Als bronnen worden berichten uit de *Kurjer Litewski* weergegeven. Een briefkaart toont dat deze krant in 1912 nog bestond.
Briefkaarten... tientallen jaren zwerven ze rond, belanden in collecties als ze de moeite waard zijn en heel soms komen ze weer een beetje thuis. Zo vond Witold Fugalewitsch een briefkaart, in 1912 geschreven door zijn grootvader en een ansichtkaart van het geboortedorp van zijn moeder.
Gerhard Hahne schrijft over post uit het Ober-Ost-gebied naar de VS en Ričardas Vainora belicht de Russische veldpost in Litouwen tijdens de Eerste Wereldoorlog.
Vals en echt, ditmaal rond de Transatlantische vluchten.
In beide bladen ook aandacht voor de hedendaagse filatelie: nieuwtjes, stempels en opvallende correspondenties. Aanbevolen dus!

Ruud van Wijnen